

Юртга муҳаббат Расулulloҳдан мерос

Аллоҳ таоло ҳар бир инсон қалбига ватанни севиш ва унга муҳаббат қўйиш туйғусини жо айлаган. Ислонда ватанга муҳаббат бу – туғилиб-ўсган юртига нисбатан эъзоздан иборат. Демак, мусулмон киши ўз Ватанини севади! Унинг иқболи учун ҳаракат қилади, уни ғаним ва ёвдан ҳимоялайди. Шу боисдан ҳам киши ўз юртидан узоқлашганда, уни соғинади.

Шайх Нуриддин ХОЛИҚНАЗАР,
Ўзбекистон мусулмонлари идораси
раиси, муфтий

Бу (туйғу) биз умматларга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламдан меросдир. Чунки Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Маккаи мукаррамада 53 ёшларигача яшадиладар. Макка мушрикларини у зотга қўплаб азиятлар беришди. Шундай бўлса-да, Набий алайҳиссалом ватанларини тарк этиб, бошқа жойга кўчиб кетмадиладар. Аммо Макка мушрикларининг зулмлари ҳаддан ошиб, Расулulloҳнинг жонларига қасд қилишгача бориб етганидан кейин Аллоҳнинг буйруғига биноан у зот Маккадан чиқиб кетдиладар. Кетаётиб кўзларига ёш олдиладар, кўнгиллари бўшаб, Маккага қараб бундай дедиладар: “(Эй Макка) сендан кўра менга севимлироқ ва суюклироқ шаҳар йўқ! Агар қавмим мени чиқармаганида, асло сендан бошқа жойни макон тутмасдим” (Имом Термизий ривояти).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам киндик қонлари тўкилган жойдан узоқлашганлари сари Маккага бўлган иштиёқлари зиёдалашиб борарди. Шунда Аллоҳ таоло Расулulloҳнинг кўнгилларини кўтариб, Маккага қайтиб келишлари башоратини бериб, Қуръони

каримдаги қуйидаги ояти каримани нозил қилди: “(Эй Муҳаммад!) **Албатта, Сизга (ушбу) Қуръонни фарз қилган Зот, шакшубҳасиз, Сизни қайтиш жойига (Маккага) қайтарувчидир...**” (Қасас сураси, 85-оят).

Шундан кейин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам хотиржам сафарларини давом эттирдиладар.

Демак, ватанни севиш, уни соғиниб яшаш инсон табиатида мавжуд бўлган нозик ҳисдир! Ватанни севиш фақат тилда қолиб кетмаслиги, балки юрт равнақи учун барча бирлашиши, бир-бирига хайрихоҳ бўлиб, дунё ва охират учун фойдали ишларга ҳаракат қилишлари лозим.

Қуръони каримда бундай марҳамат қилинади: “...Эзгулик ва тақво (йўли)да ҳамкорлик қилингиз, гуноҳ ва адоват (йўли)да ҳамкорлик қилмангиз!” (Моид сураси, 2-оят).

Бу оятдан мўмин киши жамият учун фойдали инсон бўлиши, аҳли аёли, яқинлари ва ўзгалар билан тинч-тотув ҳаракат қилиши лозимлиги тушунилади. Шундай ниятдаги инсонлар кўп бўлган жойда жамият равнақ топади, юрт фаровон бўлади.

Овқатланиш одобларини ҳар бир му-
сулмон киши фарзандига кичиклиги-
дан ўргатиши шарт. Аллоҳ таоло бизни
ҳалол луқма ва ичимликлар билан ризқ-
лантирган. Бу неъматларнинг шукрини
адо қилишимиз зарур. Бу одобларга риоя
қилиш саломатлигимиз гаровидир.

Овқатланиш одоблари

1. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу ривоят қилади: **«Мен Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва салламнинг “Ким Аллоҳ уйининг баракасини кўпайтиришини хоҳласа, таом ҳозир бўлганида ва йиғиштирилганида (қўлини) ювсин”, деганларини эшитганман»** (Имом Ибн Можжа ва Имом Байҳақий ривояти).

Бу одатнинг фойдали томонлари кўп. Масалан, таомланишга қадар қўл билан турли нарсa-буюмларни ушлаш ва хатти-ҳаракат натижасида қўлга турли чанг-ғуборлар ўрнашган бўлиши мумкин.

2. **Таомни айбламаслик.** Имом Бухорий ва Имом Муслим Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: “Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам таомни айбламас эдилар. Агар иштаҳалари тортса, ер эдилар, кўнгиллари тусамаса, тарк қилар эдилар”.

Онамиз ёки аёлимиз тайёрлаган таомдан айб изламаслигимиз керак. Бу ҳам муҳим суннатдир.

3. **Ўнг қўл билан ва ўзига яқин жойдан ейиш.** Имом Муслим Умар ибн Абу Салама розияллоҳу анҳудан ривоят қилади. «Ёш бола эдим ва Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам пинжларида ўтирган эдим. Қўлим лаганда айланарди. Шунда Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам менга: **“Эй ғулом, Аллоҳнинг исмини айт ва ўнг қўлинг билан ўзингга яқин жойдан егин”**, дедилар».

Болаларда чап қўлда таом ейиш ҳолатлари кузатилади. Буни ота-оналар болалари ўнг қўлда тановул қилишни ўргатишлари керак.

4. **Ёши улуғлардан кейин таомга қўл узатиш.** Имом Муслим “Саҳиҳ”ида Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилади. “Биз Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга таомланганимизда, у зот қўлларини таомга узатмагунларича, биз қўлимизни узатмасдик”, деди.

Турли тўй-ҳашам ва давраларда ўтирганимизда ёшлар катталардан аввал дастурхонга қўл узатганига кўзимиз тушган. Бу ҳам амал қилишимиз зарур бўлган суннат. Аввал катталар бошлаб беришини кутишимиз керак.

5. **Неъматни исроф қилмаслик.** Имом Муслим Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: «Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам таом тановул қилсалар, учта бармоқларини ялардилар ва: **“Қачон бирортангиздан луқма тушса, уни олсин ва ундаги нопок нарсани кетказиб, уни есин. Шайтонга ташламасин”**, дедилар». Баъзида дастурхонимиздан егуликлар тушган ҳолатлар бўлиб туради. Уларни исроф қилмасдан, балки тановул қилишимиз керак.

Динимиз мукаммал, биз муҳим санамаган амаллар ҳақида ҳам тўлиқ тушунчалар берилган. Аллоҳ таолога бизни ризқлантириб мўмин-мусулмон қилгани учун ҳамд айтамыз.

Эргашбой ҲАМИДОВ,
Бекобод шаҳар “Оқ масжид” жомеи
имом-хатиби

Мундарижа

Мустақилликнинг 33 йиллиги

Юртга муҳаббат

Расулulloҳдан мерос 1

Таянч нуқта

Овқатланиш одоблари 2

Тафсир

Яхши сўз иймон калимасидир 4

Танбеҳ

**Фақирлардек яшаб,
бойлардек ҳисоб берадилар** 7

Ҳадис шарҳи

**Мўминларни яхши кўриш
иймондандир** 8

Мутолаа

Ким динни маҳкам тутса... 9

Ёмонликдан қайтариш

Бир иллат ортидаги фожиалар 10

Тушунча

Салаф 11

Саҳобалар ҳаёти

“Сафар соати” 12

Долзарб мавзу

Майит чўкаётган киши кабидир 14

Мунаввар олам

**“Ислом фикҳи асослари” ўқилиши
шарт бўлган китоб** 15

Масала

Сўраган эдингиз... 16

Мактублардан манзаралар

Қарз 18

Танишув

Имом – сўзи ва амали уйғун инсон 19

Болалар саҳифаси

Жаннатдаги қўшни 20

Мухлисдан мактуб

**Илм – дунёнинг иззати, охират
шарафидир** 21

Тадқиқот

**Абу Ҳанифанинг термизлик
шогирди** 22

Тафаккур

Дунёнинг асли 6 нарсадир 23

Огоҳлик – давр талаби

Махсус қопқон 24

Мурувват

Ғамхўрлик – олий фазилат 26

Саломатлик бурчаги

Жиғилдон қайнашига даво 27

Шеърят

Сийрату суратинг поклигин кўрсат... 28

Саодат асрига саёҳат

Уҳуд ғазоти 30

Олисларга саёҳат

Сайёҳларни мафтун этган ўлка 32

**«Ватан меҳр-муҳаббатли инсонлар
ерида уларнинг пешона тери ила
ўсадиган серҳосил дарахтдир».**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ. تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ. وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ. يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾.

Яхши сўз иймон калимасидир

«Аллоҳ яхши сўз (самараси)га қандай ўхшатиш қилганини билмайсизми? У асли собит, шохлари осмонда бўлган яхши бир дарахтга ўхшайди. Рабби иродаси ила ҳар доим меваларини бериб туради. Аллоҳ одамларга шояд панд олсалар деб, мисоллар келтиради. Ёмон сўз худди ердан узилиб қолган, қарори йўқ ёмон дарахтга ўхшайди. Аллоҳ иймон келтирганларни бу дунё ҳаётида ҳам, охиратда ҳам собит сўз ила собитқадам қилур. Аллоҳ золимларни залолатга кетказур. Аллоҳ хоҳлаганини қилур» (Иброҳим сураси, 24–27-оятлар).

Ибн Аббос розияллоҳу анхумо: «**“Яхши сўз”** калимаи тоййиба, яъни: “Лā илāҳа иллаллоҳ”дир. **“Яхши дарахт”** мўминдир», деган. Мужоҳид ва Ибн Журайж: «**“Яхши сўз”** иймон»дир, деган.

Анас ибн Молик розияллоҳу анху ривоят қилади. Пайғамбаримиз алайҳиссалом марҳамат қиладилар: **“Иймон томирлари мустаҳкам дарахтга ўхшайди. Унинг илдизи иймондир, танаси намоздир, шохлари закотдир, новдалари рўзадир, Аллоҳ йўлида озор чекиш унинг ўсишидир. Гўзал хулқ барглари-дир, Аллоҳ ҳаром қилган нарсалардан тийилиш меваларидир”** (Имом Қуртубий ривояти).

Имом Термизий Анас ибн Молик розияллоҳу анхудан ривоят қилади: «Набий алайҳиссалом ичида хурмо бўлган ниқоб олиб келдилар ва: **“Аллоҳ яхши сўз (самараси)га қандай ўхшатиш қилганини билмайсизми?..”** оятини тиловат қилиб, бу хурмо, дедилар. **“Ёмон сўз... дарахтга ўхшайди...”** оятини ўқиб, у заққум дарахти, дедилар».

Ғазнавий Пайғамбаримиз алайҳиссаломдан ривоят қилади: **“Мўмин хурмо дарахтига ўхшайди. Унга ҳамроҳ бўл-**

санг, сенга фойда келтиради, ундан маслаҳат сўрасанг, манфаат оласан. У ҳар бир қисмидан фойда олинадиган хурмо дарахти кабидир”.

“Ҳар доим меваларини бериб туради”. Робиа: “Эртаю кеч. Шу каби мўминнинг амали тонгдан кечга қадар кўпайиб боради”, деган. Ибн Аббос розияллоҳу анхумо: “Ҳинд ёнғоқ дарахти бўлиб, ҳар ой мева солади. Шу боис ҳар доим Аллоҳ таоло учун амал қиладиган мўминга ўхшатилди, хурмо эса меваларини турли вақтда беради”, деган. Заҳҳок: “Унинг меваси кеча ва кундузининг ҳар соатида, қишу ёз ейилади. Мўмин ҳам ҳар вақт яхшилик қилишдан тўхтамайди”, деган.

Иймон мўминнинг қалбида собитдир. Хурмо дарахтининг шохлари осмонга бўй чўзгани каби мўминнинг амали, сўзи, тасбеҳи юқорига кўтарилади. Хурмо дарахтининг меваси ғўраликдан етилиб, сўнг мағиз бўлганидек, мўмин ҳам иймоннинг баракоти ва савобига эришади.

“Аллоҳ “Шояд эсласалар деб” одамларга мисоллар келтиради”. Тушуниб етсинлар деб шунга ўхшаш мисоллар келтиради.

“Ёмон сўзнинг мисоли худди ёмон дарахтга ўхшайди”. “Ёмон сўз” дан мурод куфр сўзидир. “Ёмон дарахт” хантал, яъни заққум дарахтидир. Имом Молик ана шундай ривоят қилган.

“У ердан узилиб қолган, унинг қарори йўқдир”. Унинг илдизи ердан узилгандир. У каби кофирда ҳам хужжат, сабот, яхшилик йўқ. Ундан яхши гап, солиҳ амал содир бўлмайди”.

“Аллоҳ иймон келтирганларни бу дунё ҳаётида ҳам, охирада ҳам собит сўз ила собитқадам қилур”. Ибн Аббос: **“Собит сўз”** “Лā илāҳа иллаллоҳ” калимасидир, деган. Имом Насоий Баро ибн Озиб розияллоху анхудан ривоят қилиб айтади. Бу оят қабр азоби ҳақида нозил бўлган.

Яъни, Аллоҳ таоло уларни қалбларида мустаҳкам бўлган сўз, иймон калимаси туфайли дунёда ҳам, охирада ҳам собитқадам қилади. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: «Мўмин қабрдалигида бир келувчи келади. Кейин у: “Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, Муҳаммад Унинг расули эканига иқрор бўлади. Бу Аллоҳ таолонинг: **“Аллоҳ иймон келтирганларни бу дунё ҳаётида ҳам, охирада ҳам собит сўз ила собитқадам қилур”**, оятидир дедилар».

Бир ўринда айтилади: «**“Бу дунё ҳаётида ҳам”** қабрда сўроқ қилиниш вақти,

“охирада ҳам” қиёматда сўроқ қилиниш вақтидир. Яъни, мўминлар эътиқодлари, динлари ҳақида сўралганларида тутилмасдан, иккиланмасдан, билимсизликдан холи ҳолда собит сўз айтадилар».

“Аллоҳ золимларни залолатга кетказур”. Яъни, дунёда куфрлари сабаб залолатга кетганлари каби қабрларида ҳақ калимани айтолмайдилар. Бир ўринда: “Дунёда залолатга кўпроқ кетишлари учун уларга муҳлат берилади”, дейилади.

“Аллоҳ хоҳлаганини қилур”. Яъни, бир қавмни азоблайди ва бир қавмни залолатга кетказади. «Набий алайҳиссалом Мункар ва Накир саволлари ва уларга маййитнинг жавоби қандай бўлишини васфлаганларида, Умар розияллоху анху: “Ё Расулуллоҳ, ақл-хушим жойида бўла турибми?” дейди. Шунда Пайғамбаримиз алайҳиссалом: **“Ҳа”**, деб жавоб берадилар. Умар розияллоху анху: “У ҳолда мен нажот топаман”, дейди. Кейин Аллоҳ таоло ушбу ояти каримани нозил қилган».

*“Тафсири Куртубий”, “Тафсири Табарий”
китоблари асосида*

*Тошкент шаҳар “Яккасарой” жоме
масжиди имом-хатиби
Салоҳиддин ТОШОНОВ
тайёрлади.*

Юртга муҳаббат Расулуллоҳдан мерос

1 Шукрки, юртимиз тинч, халқимиз турмуши фаровон, дас-турхонларимиз тўкин-сочин. Кун сайин янги ислохотлар бўй кўрсатмоқда. Биргина диний соҳада кейинги йилларда талай янгиликлар қилиндики, бу кўплаб аҳли илмлар, уламо ва имом-хатиблар қатори халқимизни ҳам ниҳоятда қувонтирди.

Республикаимиз бўйлаб янги масжидларнинг кўпайиб бораётгани бир қувонч бўлса, диний ўқув даргоҳларнинг сони йил сайин ошаяётгани ниҳоятда улкан неъматдир.

Сўнгги йилларда ташкил этилган Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси маркази, Мир Араб олий мадрасаси, Имом Термизий мадрасаси, Ҳадис илми мактаби, Имом Бухорий, Имом Термизий ва Имом Мотуридий халқаро илмий-тадқиқот марказлари, Қуръони карим ва тажвид курслари ёшлар ва юртимиз аҳли учун зиё масканига айланиб бормоқда. Янги ўқув йилидан Термиз шаҳрида Имом Термизий номидаги ислом институти фаолият бошлаши қувончимизга қувонч қўшади.

Авваллари умра зиёрати учун алоҳида квоталар ажратилган бўлса, кейинчалик умра квоталари бутунлай бекор қилинди. Ҳаж квотаси эса 15000 тага етди. Сўнгги 7 йилда 60 минг ҳамюртимиз мана шундай

улуғ ибодатни адо этиш бахтига эришди. Бу мисли кўрилмаган улкан неъматдир.

Аллоҳ таоло бандаларини Ўзининг беҳисоб раҳматидан баҳраманд этган экан, ўз навбатида, ана шу неъматларнинг қадрига етиб, шукрини адо этиб боришимизга буюради. Шукрни бажо келтириш банда зиммасидаги бурчдир. Қуръони каримда бундай марҳамат қилинади: **“Эй иймон келтирганлар! Аллоҳгагина ибодат қилувчи бўлсангиз, сизларга Биз ризқ қилиб берган покиза нарсалардан еб, Унга шукр қилингиз!”** (Бақара сураси, 172-оят).

Инсон шукр қилса, ризқи яна зиёдалашади. Бу ҳақда ҳазрат Али розияллоху анху бундай деган: **“Неъмат шукрга, шукр эса зиёдаликка боғлангандир. Модомики, банда шукр қилишда давом этар экан, Аллоҳ таоло ҳам зиёда қилишда бардавом бўлади”** (Имом Байҳақий ривояти).

Албатта, бугунги эришилаётган ютуқлар ва амалга оширилаётган хайрли ишларга шукр қилмоғимиз, уларнинг қадрига етмоғимиз лозим. Шундагина бу неъматлар бардавом ва зиёда бўлади. Бу ҳақда Фузайл ибн Йез раҳимахуллоҳ бундай деган: **“Ким Аллоҳнинг неъматини қалбан ҳис қилиб, тилида эътироф этса, эътирофи охирига етмасдан неъматнинг зиёдалашганини кўради”**.

Фақирлардек яшаб, бойлардек ҳисоб берадилар

Дунёда хасисликдан, тўймас кўздан ҳам оғир дард йўқ. Очофат кимсанинг кўзига диққат қилиб қарасангиз, ўпқонга ўхшаб кўринади ёки бир қуюн айланаётгандек туюлади. Ёши улуғларимиз айтганидек, қорин бир коса овқатга тўяди, аммо кўз ҳеч нарсага тўймайди.

Бундай кимсаларнинг ҳоли қанчалар аянчли эканини ҳазрат Али розияллоҳу анху қуйидагича таърифлаган: “Бахилларнинг ҳоли жуда аянчли. Улар бу дунёда фақирлардек яшайдилар, охиратда бойлардек ҳисоб берадилар”.

Бир ҳукмдор ўзини танитмаслик учун оддий кийим кийиб шаҳар айлангани чиқди. У аҳолининг турмуш тарзини ўз кўзи билан кўришни ният қилган эди. Айланиб юриб, дарё бўйида ўта қашшоқ қиёфадаги балиқ овлаётган кишини учратиб қолди. У бирорта балиқ тутолмаганидан тажанглашиб ўтирганди. Тонгдан шомгача оиласига олиб бориш учун битта ҳам балиқ тутолмаганди. Раҳмдил ҳукмдорнинг ана шу бечораҳол одамга яхшилик қилгиси келди ва унга қуйидаги таклифни айтди: “Қармоғингни яна бир марта сувга ташла, унга нима чиқса, сенга ўшанинг оғирлигича олтин бераман”. Камбағал севиниб кетди ва қармоғини сувга отди. Бироз вақт ўтиб қармоққа ўртасида тешиги бор кичкина суяк илашиб чиқди. Ҳукмдор ва балиқчи буни кўриб хафа бўлишди. Аммо бу ҳеч нарса илашмаганидан кўра яхшироқ эди.

Ҳукмдор балиқчини саройга бошлаб келди. Кейин аъёнларига: “Балиқчига давлат хазинасидан мана шу суяк оғирлигича олтин беринг!” деб амр қилди. Аъёнлар суякни тарозининг бир палласига қўйдилар. Иккинчи палласига бир нечта тилла танга қўйишди. Бироқ тарози паллалари тенглашмади. Улар яна беш-ўн танга қўйишди.

الامام علي بن أبي طالب (عليه السلام)

البخيل يعيش في الدنيا عيش الفقراء
و يحاسب في الآخرة حساب الأغنياء .

Лекин суяк турган палла қилт этмади ҳам. Тарози палласи тиллага тўлиб кетди ҳамки, барибир ҳеч нарса ўзгармади.

Ниҳоят аъёнлар бу ишнинг замирида қандайдир сир яширин эканини пайқаб қолдилар ва бу ҳақда ҳукмдорга хабар қилдилар. Ҳукмдор зудлик билан донишмандни чақиртириб, нега бундай бўлаётгани сабабини сўради. Донишманд суякка диққат билан боқди, кейин эса: “Бу суяк – хасис кимсанинг кўзининг чуқури. Сиз тарози палласига давлат хазинасининг ҳаммасини қўйсангиз ҳам, у жойидан жилмайди. Чунки у тўймас кўз. Аммо унга бир ҳовуч тупроқ кифоя қилади”, деди. Чиндан ҳам тарози палласига бир ҳовуч тупроқ қўйишганди. Суяк қўйилган палла жойидан қўзғалиб, иккинчисидан баландлаб кетди.

Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло Қуръони каримда: “...Бас, сизларнинг орангизда бахиллик қиладиган кишилар ҳам бордир. Ким бахиллик қилса, бас, албатта у фақат ўз зиёнига бахиллик қилур” (Муҳаммад сураси, 38-оят), деб огоҳлантирган. Шундай экан, азизлар, кўзимизни тупроқ тўлдирмасидан бурун қаноатли бўлайлик.

Дамин ЖУМАҚУЛ

Мўминларни Яхши Кўриш иймондандир

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: **«Мўмин (иймонли) бўлмагунингизча жаннатга кирмайсизлар, бир-бирларингизни яхши кўрмагунингизча мўмин (иймонли) бўлмайсизлар. Ўзаро бир-бирингизни яхши кўришингизга сабаб бўладиган ишни айтайми? Орангизда саломни ёйинглар!»** (Имом Муслим «Саҳиҳ»ида ривоят қилган).

Жаннатга кириш шарти иймонли бўлишдир. Ҳадисдаги: “Мўмин (иймонли) бўлмайсизлар” жумласидан мурод “комил иймонли” бўлмайсизлардир. Ҳар бир мусулмон Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам амрларига амал қилиши лозим.

Салом мусулмоннинг бошқа мусулмонларга нисбатан қалбидаги муҳаббатнинг тасдиғидир. Салом бериш билан инсон қаршисидаги кишига хотиржамлик улашади. Чунки “Ассалому алайкум” дейиш тинчлик, саломатлик тилашдир.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам баъзида саҳобаларига савол бериб, баъзида улардан жавобини сўрайдилар, баъзан аксинча бўларди. Расулуллоҳ

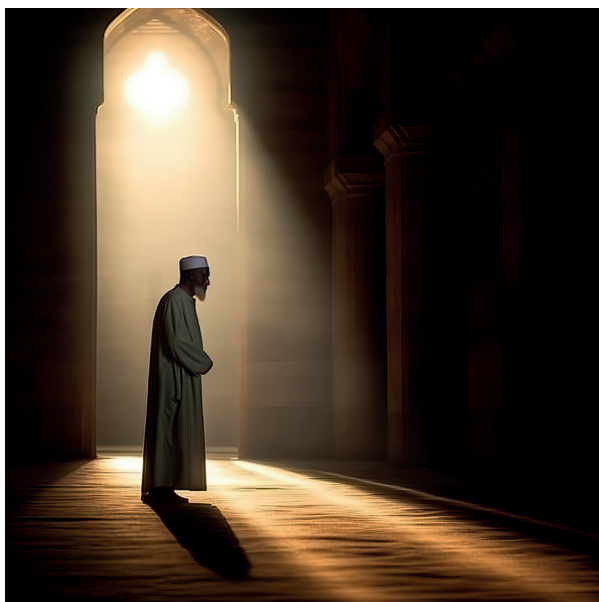
соллаллоҳу алайҳи ва саллам шу тарзда саҳобалар қалбларида Исломи аҳкомлари ва одобларини мустаҳкам ўрнатганлар.

Шунингдек, Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам бизларга салом беришнинг одоблари ва тартибларини ҳам ўргатганлар: уловдаги пиёдага; ёлғиз киши кўпчиликка; ёш катталарга салом беради.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Кичик каттага, ўтиб кетаётган ўтирганга, камчилик кўпчиликка салом беради”**, дедилар» (Имом Бухорий ривояти). Биринчи бўлиб салом бериш кишининг яхшилиги, қалби поклиги белгисидир.

Абу Айюб Ансорий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: **“Мусулмон биродари билан уч кундан ортиқ аразлашиши ҳалол эмас. Учрашганларида униси ҳам, буниси ҳам юз ўгириб кетади. Уларнинг яхшиси биринчи салом берганидир”** (Имом Бухорий ривояти).

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: «У зот ўтирган бир неча одамлар олдида келиб: **“Сизларнинг яхшингиз ва ёмонингиз кимлигини айтайми?”** дедилар. Улар ҳеч нима дейишмади. У зот саволларини уч марта такрорладилар. Шунда бир киши: “Ҳа, ё Расулуллоҳ, яхшимиз ва ёмонимиз кимлигини айтинг”, деди. У зот: **“Яхшингиз яхшилиги умид қилинадиган, ёмонлигидан қўрқилмайдиган кишидир. Ёмонингиз эса яхшилиги умид қилинмайдиган, ёмонлигидан қўрқиладиган кишидир”**, дедилар» (Имом Термизий “Сунан”ида ривоят қилган).

Манбалар асосида
Жамшид ШОДИЕВ тайёрлади.

Муҳаммад ибн Омир ибн Шарафиддин ШИБРАВІЙ

Ким динни маҳкам тутса...

Ким динни маҳкам тутса, қадри юксалади, ким ҳаққа интилса, фахру иззати мукаммал бўлади.

Изоҳ: Аллоҳнинг Каломида бундай оят бор: “Динга зўрлаб (киритиш) йўқдир. (Зеро) Ҳақ Йўл залолатдан ажраб бўлди. Бас, ким шайтондан юз ўгириб, Аллоҳга иймон келтирса, у ҳеч ажраб кетмайдиган мустаҳкам ҳалқани ушлабди. Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир” (Бақара сураси, 256-оят). Ҳеч ажраб кетмайдиган мустаҳкам ҳалқа – диндир. “Албатта Аллоҳ наздидаги (мақбул бўладиган) дин Ислому динидир” (Оли Имрон сураси, 19-оят), – дейди Аллоҳ таоло яна бир оятида. Ростгўйлик, ҳалимлик, ҳушёрлик, закийлик, камгаплик, соддадиллик, мардлик, шижоат, ҳаёкаби феъллар инсонни виқорли қилади. Шунинг учун ҳам шайтондан юз ўгириб, Аллоҳга иймон келтирган инсон салобатли кўринади. Динни маҳкам ушлаган кишининг қадри юксалиши шундан. Чунки у мудом Ҳаққа юзланган, демак, юксаклик сари интилган бўлади. Бу мукаммал фахрга лойиқ интилишдир.

Агар сизга бир инсон яхшилик қилишингиздан олдин раҳмат айтса, унинг орзусини рўёбга чиқаринг. Шунда унинг бошланган ишини охирига етказиб қўйган бўласиз.

Изоҳ: Агар кимдир сиздан умидвор бўлиб, ҳали қилмаган ишингиз учун раҳмат айтса, умидини сўндирманг, истагини бажо қилинг. Шунда раҳмат билан бошланган иш раҳмат билан ниҳоясига етган бўлади. Сизга ҳожати тушган одамнинг олдиндан билдирган миннатдорлиги сиз билан унинг ўртасида умумий хайрни пайдо қилади. У сабаб бошланган хайрни тўла-тўқис қилиб қўйиш энди сизнинг зиммангизда!

Мусибатга куюниш ҳам мусибатдир

Изоҳ: Мусибат ўз номи билан мусибатдир. Тақдирнинг зарбаларини хотиржам ва совуққон кутиб олувчи инсон камдан-кам топилади. Бир тоифа кишилар бу зарбалардан гангиб, аста-секин ўзига келади. Яна бир тоифа эса бошига тушган мусибатни каттартириб, ўзи унинг тагида қолиб кетади. Бу жуда аянчли ҳолат, бошга тушган мусибатдан кўра ҳам аянчлироқ ҳолат!

Нега? Сабаби, ҳар қандай яхшию ёмон ишни Аллоҳдан деб билмоқ ва унга рози бўлмоқ мусулмон кишининг эътиқодидир. Демак, бўлган ишни “яхши” ёки “ёмон” деган ном билан сифатлашимиз нисбий. Аллоҳ таоло айтади: “Сизлар ўзингиз учун яхши бўлган нарсани ёқтирмаслигингиз ва сизлар учун ёмон бўлган нарсани яхши кўришингиз мумкин. Аллоҳ билур, сиз билмассиз” (Бақара сураси, 216-оят).

Шундай экан, бизга ёқмаётган мусибат яхшилик бўлса-чи? Шак-шубҳасиз яхшилик! Чунки бундан ҳам баттар бўлиши мумкин эди. Уйингиз ёниб кул бўлди. Бу мусибат. Лекин жон омон қолди-ку! Жонга талафот етгандан кўра уйнинг ёниб кул бўлгани яхшироқ. Демак, биз бошида мусибат деб санаган нарсамиз сўнгида яхшилик бўлиб чиқяпти.

Масаланинг бошқа томони ҳам бор. Дабдабали уйда, бойликларингизга ишониб, мол-дунёнгизга алданиб яшаётган эдингиз. Қани сиз ишонган, сиз суянган нарсалар? Барчаси бир лаҳзада йўққа чиқди. Ана шу лаҳзада дунёнинг ўткинчи ва суяниб бўлмас нарса эканини, ҳақиқий суянч нимада эканини англадингиз. Бу яхшилик эмасми?

Арабчадан Рашид ЗОҲИД
таржимаси.

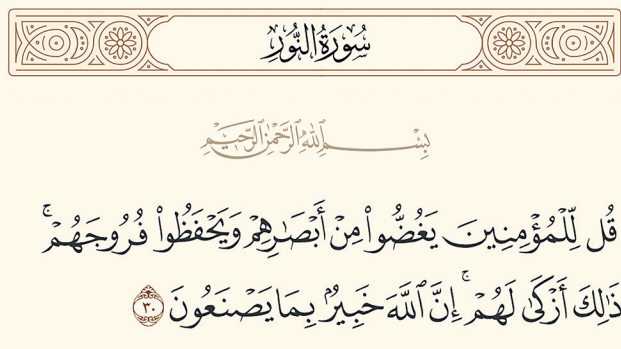
Бир иллат ортидаги фожиалар

Бугун оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқларда (**“тегажоглик қилди, зўрлади”** мазмунидаги) ахлоқий бузқлик билан боғлиқ нохуш хабарлар кўпайиб кетди. Уларни ўқиганинг сари фиғонинг ошади. Наҳот инсон тубанликка борса. Бу иллат вояга етмаганлар орасида ҳам, ақли расо ва ҳатто ёши бир жойга бориб қолган инсонлар орасида ҳам урчиётгани ташвишли ҳолдир.

Бугун фаҳшни тарғиб қилаётган воситалар шунчалар кўпки, бундан қочишнинг иложи йўқдек. Олдинлари киши айтишга ор қиладиган беҳаё гаплар эндиликда очиқчасига сериаллару киноларда, ижтимоий тармоқларда ташвиқ қилинмоқда. Оқибатда инсонларда ҳаё пардаси кўтарилиб кетаётгандек...

Бунинг таъсирида зўрлаш билан боғлиқ жиноятлар ортиб, ўлим билан якунланганлари бор. Умри хазон бўлган ёш киз-жувонлар, ўсмирлар қанча. Вояга етмай оила қураётганлар, мактаб партасида ўтириб она бўлаётганлар-чи? Хиёнат сабаб оиласи бузилаётган, болаларини етим қилаётганлар, яқин қондошлик алоқаларини узаётганлар ҳам етарлича. Бунинг ортидан юқумли ва бедаво касалликларга чалинаётганлар ҳам бор. Буларнинг барчаси биргина ахлоқсизлик ортидаги фожиалардир.

– Зинонинг ёмонлиги шундаки, жамиятнинг асоси бўлган оилага жиддий путур етказди, инсоннинг насл-насаби бузилади. Жамиятда кўплаб иллатларнинг урчишига, касалликларнинг ортишига сабаб бўлади, – дейди ЎМИ Фатво маркази мута-

хассиси Ҳикматуллоҳ домла Тоштемиров. – Шу боис динимизда у гуноҳи кабира саналади. Қуръони каримда: **“Зинога яқинлашмангиз! Чунки у фаҳш ва ёмон йўлдир”** (Исро сураси, 32-оят), дея марҳамат қилинган. Демак, мўмин киши унинг ҳар қандай кўринишидан йироқ юриши лозим. Афсуски, бугун ижтимоий тармоқлар орқали ўзга жинс вакиллари билан муносабатларда мана шу жиҳатларга эътибор қаратилмаяпти. Номахрамлик масалаларига бепарво бўлиш ва ўзаро ножўя суҳбатлар ортидан оилалар бузилиб кетаяпти. Ҳали оила қурмаган ёшлар ҳаёсизлик, зинонинг виртуал кўринишларига, яъни “онлайн муҳаббат”га ружу қўймоқда. Бу нарсалар шариатимизда қатъиян ман қилинган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам зинодан қайтариб айтадилар: **“Эй инсонлар! Зинодан қўрқинглар, унда олти зарар бор. Шундан учтаси бу дунёда, учтаси охирада бўлади. Бу дунёдагилари: зино руҳий гўзалликни кетказди, камбағаллик келтиради, умрни қисқартиради. Охирадагилари эса – Аллоҳнинг ғазаби, ҳисобдан ёмон ўтиш ва жаҳаннам азобидир”** (Имом Бухорий ва Имом Муслим ривояти).

Кундалик ҳаётимизда ҳам фаҳшга ружу қўйганларнинг боши балодан чиқмаслигига кўп бор гувоҳ бўламиз. Бу ҳам ҳадиснинг нақадар ҳақ эканидан далолатдир.

Қуръони каримда: **“Эй Муҳаммад! Мўминларга айтинг, кўзларини (номахрам аёллардан) қуйи тутсинлар ва авратларини (зинодан) сақласинлар! Мана шу улар учун энг тоза (йўл)дир. Албатта,**

Аллоҳ улар қилаётган (сир) си-
ноатларидан хабардордир”, дея
марҳамат қилинган (*Нур сураси*,
30-оят).

Оятда Аллоҳ таоло эркакларни
номахрам аёлларга шаҳват наза-
ри билан қарашдан ман этмоқда.
Чунки бундай назар зинога етак-
лайди ва бундай қараш кўз зино-
си ҳисобланади. Афсуски, бугун
кўча-кўйда, жамоат жойларида,
айниқса, телевизор ва қўл теле-
фонимиз қаршисида ўзимизни
номахрамлардан, беҳаё тасвир-
лардан тия олмаяпмиз. Ёшимиз
улғайиб нафсимизни жиловлаб
олгандирмиз. Лекин фарзандла-
римизнинг бу иллат исканжаси-
дан асрай оляпмизми?

Таҳрим сураси 6-оятда: **“Эй
иймон келтирганлар! Ўзла-
рингизни ва оила аъзола-
рингизни ёқилғиси одамлар
ва тошлар бўлмиш дўзахдан
сақлангиз...”** дея марҳамат қи-
линган. Оят тафсирларида ула-
моларимиз ўтдан сақланиш
гуноҳларни тарк қилиш ва тоат-
ибодат билан бўлади. Бунда оила
бошлиғи аёлини ҳам фарзандла-
рини дўзах азобидан сақлашга
масъул эканини таъкидлашган.

Хулоса қилиб айтганда, мўмин
киши ахлоқий бузуқликка етак-
лайдиган ҳар қандай нарсадан
узоқ юриши, аҳли оиласини ҳам
бу ботқоқдан асраши шарт. Бу-
нинг учун эса динимизни мукам-
мал ўрганиб, Қуръону суннатда
келган амалларни ҳаётимизга
татбиқ қилишимиз, фарзандла-
римизга бузуқлик гуноҳи кабира
эканини англатишимиз, энг асо-
сийси, уларга Аллоҳни танитиши-
миз зарур. Шундагина улар ёлғиз
қолса ҳам, Аллоҳнинг кузатувида
эканини ҳис этади, шайтон васва-
саларига, нафсининг хоҳишларига
учмайди, иншоаллоҳ.

Бобур МУҲАММАД

“Салаф” луғатда “олдин ўтган” маъносини анг-
латувчи “солиф” сўзининг кўплигидир. Аллоҳ таоло
марҳамат қилади: **“Бас, уларни кейингилар учун
салаф (ўтмиш кишилари) ва масал (нақл) қилиб
қўйдик”** (*Зухруф сураси*, 56-оят).

Ибн Асир раҳимаҳуллоҳ айтади: «Инсоннинг ўтган
ота-боболари ва қариндошлари унинг салафидир¹.

Шаръий истилоҳда саҳобалар, тобеинлар ва табаа
тобеинлар “салафлар” дейилади².

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар:
**“Одамларнинг яхшилари менинг асримдагилардир,
кейин улардан кейинги асрда келувчилардир, кейин
улардан кейинги асрда келувчилардир. Сўнг бир қавм
келади. Уларнинг қасамлари гувоҳликларидан олдин,
гувоҳликлари қасамларидан олдин бўлади”** (*Имом
Бухорий ривояти*).

Имом Нававий раҳимаҳуллоҳ айтади: “У зотнинг
асрларидагилардан мурод – саҳобалардир, кейингиси
тобеинлардир, учинчиси уларга эргашганлардир”³.

“Солиҳ салафлар” дейилганда, ана шу уч асрда
яшаганларнинг барчаси тушунилавермайди. Балки
ана шу даврда яшаб, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи
ва саллам ва рошид халифалар йўлларида бўлган
инсонлар тушунилади.

Сафориний раҳимаҳуллоҳ бундай дейди: «“Салафлар
йўли” дейилганда муҳтарам саҳобалар розияллоҳу
анҳум, уларга эргашган тобеинлар ва тобеинларга
эргашганлар, имомлигига барча мусулмонлар иқроп
бўлган сўзлари асрдан-асрга ўтиб келаётган имомлар
йўллари тушунилади»⁴.

Ж. ШОДИЕВ тайёрлади.

¹ Ан-ниҳоя фи ғарибил ҳадис. 2/390. Ал-мактаба ал-илмийя. Байрут, 1979 й.

² Лолкой. Шарҳу усули эътиқоди аҳлис сунна вал жамоа. 1/9.

³ Шарҳу Саҳиҳи Муслим, 16/85. Дору ихёут турсил арабий. Байрут, 1392.

⁴ Лавомииул анворил баҳийя, 1/20. Муассасатул хофиқин. Да-машқ, 1982 й.

“Сафар соати”

Баъзи уламолар инсоннинг ҳаёт билан видолашув дамларини “сафар чоғи”, “сафар соати” дейишади. Хусусан, машҳур олим Оиз Қарний “Саҳобалар ҳаётидан хотиралар” китобида Амр ибн Ос розияллоҳу анхунинг “сафар соати” ҳақида сўз юритиб, бу вақтнинг ростиқлик, руҳнинг пок-ланиши, ошкоралик ва шаффоқлик онлари эканини таъкидлайди.

Бу вақтда ўлим тўшагида ётган инсондан дунё безакларига интилиш, ифво, мунофиқлик, сохтакорлик каби иллатлар чекинар ва у ўзининг ҳақиқати билан ёлғиз қолади. Ҳатто Фиръавн ҳам жон бериш ониди ичидаги махфий ҳақиқатни ошкор қилиб, бундай деган:

لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا
مِنَ الْمُسْلِمِينَ

“Иймон келтирдимки, Исроил авлоди иймон келтирган Зотдан ўзга илоҳ йўқдир. Мен ҳам мусулмонларданман” (Юнус сураси, 90-оят).

Машҳур саҳобий Амр ибн Ос розияллоҳу анху ўлим тўшагида ётаркан, юзини деворга буриб олганди. Атрофида ўтирган дўстлари ва ўғли Абдуллоҳ Амр ибн Осга Мисрни фатҳ этиб, Ислоннинг ёйилишига катта ҳисса қўшганини, Аллоҳнинг раҳматидан умидвор бўлишини эслатар, у зот бўлса, ўзини қандай оқибат кутаётганини билмагани боис қўрқувдан йиғларди.

Амр ибн Ос розияллоҳу анху сўнгги лаҳзаларини бошдан кечирар экан, яшаб ўтган ҳаётини хотирлаб, бундай хулосага келади: “Менинг умрим уч босқичда ўтди. Ислондан олдин жаҳолат босқичида яшадим. Ўша пайтда энг ёмон кўрганим

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам эдилар. Ҳар қанча ҳийла-найранг ишлатиб бўлса ҳам, у зотни ўлдиришга тайёр эдим. Ислонни қабул қилгач, Мадинага ҳижрат қилдим. Бу ҳаётимдаги иккинчи босқич, яъни куфрдан Ислонга ўтиш босқичи эди...”

Амр ибн Ос Маккадан Мадинага Холид ибн Валид билан бирга ҳижрат қилганди. Улар Мадинага яқинлашаркан, Амр ибн Ос Холид ибн Валидга: “Ё олдинда юр ёки орқада қол. Менинг гуноҳларим кўп. Расулуллоҳга улар ҳақида айтмоқчиман. У зот билан ёлғиз қолишни истайман”, деди. Шундан сўнг Холид ибн Валид олдинга ўтиб кетди. Амр ибн Ос розияллоҳу анху Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келиб: “Қўлингизни беринг, байъат қиламан”, деди.

Расулуллоҳ Амр ибн Осга байъат учун қўлларини чўзганларида, у

пайғамбаримизнинг муборак қўлларини маҳкам ушлаб олди. Набий алайҳиссалом: “Сенга нима бўлди, эй Амр?” деб сўрадилар. Амр ибн Ос: “Мен шарт қўймоқчиман, эй Аллоҳнинг Расули”, деди. У зот: “Нимани шарт қўясан?” дедилар. Амр ибн Ос: “Раббим ўтган гуноҳларимни мағфират қилишини шарт қилиб қўяман”, деди. Амр ибн Ос жоҳилият даврида Исломга қарши жангларда қатнашган ва кўпгина гуноҳ ишларга қўл урганди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Эй Амр, билмайсанми? Ислом ўзидан олдинги нарсаларни йўқ қилади (гуноҳларни кечиради)”**, дедилар.

Амр ибн Ос розияллоҳу анҳу айтади: «Қўлимни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қўлларига қўйиб, байъат қилдим. Шундан сўнг муҳаббат ва итоаткорлик ила у зотга ҳамроҳ бўлдим. У зот мен учун инсонларнинг энг севимлиси эдилар. Исломдан аввалги нафратим муҳаббатга айланди. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва салламга бўлган ҳурматим сабабидан у зотга тик қарай олмаганман. Агар мендан у зотни тасвирлаб беришимни сўрасангиз, бу ишни уддалай олмайман. Чунки у зотга бўлган муҳаббатим, эҳтиромим ва ҳаёим сабабли Расулуллоҳнинг юзларига қарай олмаганман. Ана шу муҳаббат туфайли қайтадан дунёга келгандек бўлдим... Кошкийди, ўша ҳолатимда вафот топган бўлсам. Чунки мазкур ҳолат дин учун кураш, илм, тавба ва ҳидоят каби ҳис-туйғуларни ўзида жамлаганди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафотларидан сўнг ўзгариб қолдим. Бу ҳаётимнинг учинчи босқичи эди. Бу босқичда дунё мен билан ошкора ўйин қилди. Сиффин ва Жамал каби фитнали ҳодисалар содир бўлди. Аллоҳга қасам, жаннатга кираманми ёки дўзахгами, билмайман!.. Ҳозир биргина калима бор, холос. Уни Аллоҳнинг ҳузурида ўзим учун ҳужжат қиламан. Бу: “Ла илаҳа иллаллоҳу

вахдаҳу ла шарийка лаҳ. Лаҳул-мулку ва лаҳул ҳамду ва ҳува ъала кулли шайъин қодир” калимасидир».

Шундан сўнг Амр ибн Ос розияллоҳу анҳу кафтини маҳкам сиқди ва руҳи танасидан чиқиб кетди. Унинг ўғли Абдуллоҳ ибн Амр айтади: “Отамни ювгани олиб кирдик. Ҳассоллар унинг бармоқларини ювиш учун очмоқчи бўлдилар, лекин улар маҳкам сиқилганди. Сўнг уни кафанлаш учун бармоқларини очдик, лекин улар яна ёпилиб қолди. Уни қабрга қўйганимизда ҳам қўллари маҳкам сиқилганди”...

Ушбу воқеа замирида барчамиз учун улкан сабоқ бор. Амр ибн Ос розияллоҳу анҳунинг нақадар самимийлиги, тавҳид калимасини дили ва тилида маҳкам тутиб, Раббисига юзланганига ҳавасдамиз, албатта.

Амр ибн Ос розияллоҳу анҳу умрини уч босқичга бўлди. Бизнинг “сафар соати”миз қандай кечаркин? Ҳаётимиз неча босқичдан иборат бўлади? Умримиз қандай кечяпти? Раббимиз биз ожиз бандаларига бу борада ҳам Ўз “таклиф”ини тақдим этган. Оли Имрон сураси 8-оятида бундай дуо бор:

رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

“Роббанаа лаа тузиг қулуубанаа баъда из ҳадайтанаа ваҳаб ланаа мил-ладунка роҳмах. Иннака антал Ваҳҳааб”.

“Эй Раббимиз, бизни ҳидоят йўлига солганингдан кейин дилларимизни (тўғри йўлдан) оғдирма ва бизга ҳузурингдан раҳмат ато эт! Албатта, Сен Ваҳҳоб (барча неъматларни текин ато этувчи)дирсан”.

Меҳрибон Зот барчамизни ушбу дуо-оят ҳақиқати билан ризқлантирсин!

Мавжуда НУРИДДИНОВА тайёрлади.

Маййит чўкаётган киши Кадидир

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу-модан ривоят қилинган ҳадисда Расулуллоҳ алайҳиссалом бундай деганлар: **“Қабрдаги маййит чўкаётиб ёрдам сўраётган (ғарқ бўлаётган) одамга ўхшайди. Ота-онаси ё ака-укаси ёки дўстидан ўзига етадиган дуога мунтазир бўлади. Дуо етиб келганда дунё ва ундаги (лаzzатли) нарсалардан ҳам яхшироқ бўлади... Тирикларнинг вафот этганларга ҳадяси – улар учун айтган истиғфорларидир”** (“Мирқотул мафотиҳ”).

Аҳли сунна вал жамоа эътиқодига кўра: “Тирикларнинг ўликлар учун қилган дуо ва садақаларида фойда бордир. Аллоҳ таоло дуоларни ижобат этади ва ҳожатларни раво қилади” (“Ақоидун Насафия”).

Бирор мусулмон хонадонидида кимдир вафот этса, уларга қўшниларининг таом чиқариши суннатдир. Кимдир вафот этса, хонадон аҳлининг таъзия учун келган кишиларга уч кун ичида таом тайёрлашидан ва келганларга таом улашишидан динимиз қайтарган. Лекин савобини вафот этганнинг руҳига бағишлаб ўз молларидан садақа беришса бўлади.

Марҳум қолдирган мерос молидан, агар васият қилмаган бўлса, садақа қилинмайди. Аслида биз ҳар кунни, ҳар доим ўтган яқинларимизнинг гуноҳларини афв этишини сўраб, Аллоҳ таолодан илтижо қилишимиз, имкон қадар хайр-эҳсон қилиб, савобини уларга бағишлашимиз керак. Зеро, улар тирикларнинг дуосига, яхшилигига муҳтождир. Таассуфки, айримлар муайян кунларда, масалан, етти, қирқ, йил, пайшанба кунларида савобини маййитга бағишлаб эҳсон қилиш керак, дейишади. Бу хатодир.

Расулуллоҳ алайҳиссалом бундай деганлар: **“(Эй қўшнилари), Жаъфар оиласига таом қилиб чиқаринглар. Чунки уларнинг бошларига мусибат тушиди”** (Имом Термизий ривояти).

Фахруддин Қозихон айтади: “Хонадонда бирор киши вафот этса, мусибат кунларида зиёфат тарзида таом бериш макруҳдир.

Чунки у кунлар афсус-надомат қилинадиган кунлар бўлиб, хурсандчилик тадбирлари унга тўғри келмайди. Аммо балоғат ёшида бўлган маййит меросхўрлари ўз молларидан таом тайёрлаб, савобини марҳум руҳониятига бағишлаб камбағалларга тарқатишса жоиздир”.

Бурҳониддин Марғиновий: “Бизнинг наздимизда мусибат вақтида уч кун зиёфат қилиш мубоҳ бўлмайди. Чунки зиёфат хурсандчилик вақтида бўлади”, деган (“Ат-тажнис вал-мазид”).

“Фатавойи Баззозия”да: “Мусибат кунларида зиёфат тайёрламоқ макруҳ бўлади, чунки у кунлар ғам-андуҳ кунлари бўлиб, хурсандчиликка хос нарсалар нолойикдир. Агар фақирларга таом тайёрласа, бўлади. Бу таом мерос молидан қилинмайди”, дейилган.

Имом Таҳтовий ҳошияларида айтади: «“Ширъатул ислом” китобида: “Маййитнинг яқини биринчи тун ўтишидан олдин имкони етган нарсалардан маййит учун эҳсон қилиши суннатдир. Агар бирор нарса топа олмаса, икки ракат намоз ўқиб, савобини маййитга бағишлайди”».

Ҳумоюн СИРОЖИДДИНОВ,

Имом Бухорий номидаги Тошкент ислом институти битирувчиси

Сўнгги пайтларда “Мазҳаб нимага керак?”, “Ўзимиз Қуръон ва суннатдан ҳукм олсак бўлмайдами?” дегувчи тоифаларга раддиялар берадиган китобларга юртимизда эҳтиёж катта эди. Алҳамдулиллаҳ, ана шу эҳтиёж ажойиб асарлар билан тўлдириб бориляпти.

рини худди юқоридаги ҳолатга ўхшатиш мумкин.

Араб тилини чала-чулпа билиб олиб, Қуръон илмларидан беҳабар, шариатни тушунмайдиган кимсалар бир ёки бир нечта рисолани ўқиб олиб, ўзларича Қуръондан ҳукм олишга ошиқишлари жуда катта хатодир.

“Ислом фикҳи асослари”

ўқилиши шарт бўлган китоб

Яқинда Ўзбекистон мусулмонлари идораси раисининг биринчи ўринбосари Ҳомиджон қори Ишматбековнинг “Ислом фикҳи асослари. Тўрт мазҳаб имомлари” китоби чоп этилди.

Муаллиф ёзади: “Кейинги йилларда мавжуд мазҳабларни инкор этиб, уларни бидъатга чиқариб, мўмин-мусулмонлар фикрини чалғитишга уринаётган бузғунчи тоифаларнинг ғаразли ташвиқот-тарғиботларига алданиб қолиш ҳолатлари ёшларимиз ўртасида кузатилмоқда. Гўёки мазҳаблар Қуръон ва суннатга хилоф ва улардан йироқ деган даъво билан мазҳабга эргашишдан қайтаришга уринмоқдалар. Ушбу китобда мавжуд тўрт мазҳабнинг айнан Қуръон ва суннатга асослангани ва динимизнинг замонлар оша юзага келадиган муаммоларни ҳал қилишда айнан мазҳаб уламолари жорий қилган усул ва қоидаларга асосланиши ҳам баён этилган”.

Устозлардан бири Қуръон ва суннатни юқори кучланишга эга электр энергиясига қиёслаган. Тасаввур қилинг, уйингизга розетка бўла туриб, чой қайнатиш учун телефонни юқори кучланишга эга электр энергиясига уламайсиз-ку, шундайми? Мабодо, шундай қилинса, оқибат қандай бўлиши ҳаммага аён. Бугун “Қуръон ва суннат турганда нега мазҳабга эргашишимиз керак?” дейдиган тоифаларнинг қилаётган ишла-

Иш ўз устасига топширилиши исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир. Ҳ. Ишматбеков ана шу масалаларга ҳам эътибор қаратиб, ҳатто саодат асрида ҳам Набий алайҳиссалом саҳобаларнинг гапларига қулоқ солганларини келтирган.

Бадр куни жанг бошланишидан олдинроқ Набий алайҳиссалом ижтиҳод қилдилар. У зот саҳобалари билан

жанг қилиш учун бир жойни белгилаб, ўша ерга тушдилар. Саҳобалардан бири Ҳаббоб ибн Мунзир Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга: “Бу жойни сизга Аллоҳ тайин қилиб бердими, ундан бошқа жойга кўчиш мумкин эмасми? Ёки бу ерни ўзингиз душманга ҳийла қўллаш учун танладингизми?” деб сўрайди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Йўқ, Аллоҳ эмас, ўзим душманга ҳийла қўллаш учун бу ерни танладим”, дейдилар. Шунда Ҳаббоб Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бошқа жойни кўрсатиб, ўша ерда туриш ғалаба қозонишга янада қулайроқ бўлишини маслаҳат беради. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг маслаҳатини олиб, у кўрсатган ерга кўчиб ўтишади, натижа ғалаба қозониш билан яқунланади.

Хуллас, “Ислом фикҳи асослари” китобини ҳар бир мўмин-мусулмон ўқиб чиқиши шарт бўлган китоблар сирасига киритиш мумкин.

Т. НИЗОМ

Ассалому алайкум ва
раҳматуллоҳи ва
баракотух.

СЎРАГАН

ЭДИНГИЗ...

Касални мулла ёки эшонга ўқитиш керакми?

САВОЛ: “Тарихи Муҳаммадий” асарини мутолаа қилишман. Мутолаа асносида таҳоратли бўлишим керакми? Динга оид шундай китобларни ёки Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф раҳимаҳуллоҳнинг китобларини ўқиганда таҳоратли бўлиш зарурми?

ЖАВОБ: Қуръони каримни – Мусхафни таҳоратсиз ушлаш жоиз эмас. Қуръони карим ва тафсирлардан бошқа барча диний китобларни таҳоратсиз ушлаш жоиз.

Аслида ушбу масала катта уламолар ўртасида ихтилофли бўлиб, Имом Абу Ҳанифа диний китобларни таҳоратсиз ушлашни жоиз десалар, у зотнинг икки шогирдлари – Имом Абу Юсуф ва Имом Муҳаммад макруҳ дейишган. Аллома Ҳалабий Имом Абу Ҳанифа раҳимаҳуллоҳнинг сўзларини қуйидагича изоҳлаган: “Фикҳ, ҳадис каби диний китобларни ушлаган киши Қуръон оятларини ушлаган ҳисобланмайди, чунки китобда келтирилган оятлар ундаги маълумотларга қўшилиб, унга тегишли бўлиб қолади” (“Шарҳул муна”).

Мазҳабимизнинг кейинги давр фуқаҳолари ушбу масалада уч хил қарашни келтирганлар:

1. Диний китобларни таҳоратсиз ушлаш макруҳ.
2. Диний китоблардаги Қуръон оятлари ўрнини таҳоратсиз ушлаш макруҳ.

3. Тафсирдан бошқа барча диний китобларни таҳоратсиз ушлаш жоиз.

Мазҳабимизнинг мўътабар манбаларида келтирилган ушбу уч хил қарашни синчковлик билан таҳлил қилган аллома Ибн Обидийн тафсирдан бошқа барча диний китобларни таҳоратсиз ушлаш жоиз эканини таъкидлаб, жумладан, бундай хулоса қилган: “Бу масалада далили кучлиси – учинчи тоифа фуқаҳоларнинг қарашидир. Яъни, таҳоратсиз ҳолда тафсир китобларини ушлаш макруҳ, ундан бошқа диний китобларни ушлаш жоиздир. Чунки диний китоблар ўртасидаги фарқ бор. Зеро, тафсирдаги Қуръон оятлари бошқа китобларга нисбатан кўпроқ. Қолаверса, тафсир китобларида Қуръон оятлари мустақил зикр қилинган. Шунинг учун тафсирни Мусхафга ўхшашлиги бошқа китобларга нисбатан кўпроқ” (“Раддул мухтор”).

Юқоридагилардан келиб чиқиб, таҳоратсиз ҳолда тафсирдан бошқа диний китобларни ушлаш ва мутолаа қилиш жоиз экани келиб чиқади. Шундай бўлса-да, имкони бор киши диний китобларни таҳорат билан ушлаши – тақво жиҳатидан мустаҳаб амал саналади.

САВОЛ: Халқ орасида касал инсонни мулла ёки эшонга ўқитиш керак, деган тушунча бор. Шу тўғрими?

ЖАВОБ:

Бу иш шариатимизга мувофиқдир. Фақат дам солувчи киши мулла ёки эшон бўлишидан ташқари, Қуръони каримни тўғри ўқийдиган, беморнинг яқинлари ёки беморнинг ўзи ҳам бўлиши дуруст. Дам солиш, асосан, Қуръони карим суралари ва оятлар, ҳадиси шарифда келган саҳиҳ дуолар билан бўлади.

Ҳадиси шарифларда турли газанда ҳайвон ва ҳашаротлар чаққанда, жинникда, кўз текканда, иситмада ва шу каби касалликларда Қуръон ўқиб даволашга кўрсатмалар берилган.

Жумладан, Қайс ибн Талқ отасидан ривоят қилади: “Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг ёнларида эдим. Мени чаён чақиб олди. У киши (чаён чаққан жойни) силаб, дам солдилар” (*Имом Таҳовий ривояти*).

Пайғамбаримиз алайҳиссалом бемор бўлганларида Жаброил алайҳиссалом қуйидаги сўзлар билан дам солганлар: “Сенга озор берувчи ҳар бир нарсадан, ҳар бир жонли, нафас олувчи ва ёмон кўздан Аллоҳнинг номи билан руқия қиламан (дам соламан). Аллоҳ сенга шифо беради. Аллоҳнинг номи билан дам соламан” (*Имом Таҳовий ривояти, “Шарҳи Маонил осор”*).

Дам солиш учта шарт билан дуруст бўлади:

- 1) Қуръони карим ёки Аллоҳ таолонинг исми ва сифатлари билан бўлиши;
- 2) араб тилида бўлиши ёки бошқа тилда бўлса ҳам, маъноси тушунарли бўлиши;
- 3) дам солишнинг ўзи билан эмас, Аллоҳ таолонинг изни ва қудрати билан шифо топишига эътиқод қилиши (*“Ал-мавсуъатул фиқҳийя ал-Кувайтия”*).

Дам солиш ҳам даволанишнинг бир тури бўлиб, у бошқа даволаниш турлари: анъанавий тиббиёт ва замонавий тиббиётдан фойдаланишни ман қилмайди.

олиб қўйса, кифоями ёки жавоб ҳам ёзма тарзда бўлиши керакми?

ЖАВОБ:

Турли мессенжерлар (телеграм, ватсап ва бошқа иловалар) ва электрон почта ёки SMS хизматлари орқали ёзилган саломларга оғзаки алик олиш вожиб бўлади. Ёзма равишда алик олиб, жавоб қайтариш мустаҳаб саналади.

Бу борада Аллома ибн Обидийн раҳимахуллоҳ бундай деган: “Мактуб орқали келган саломга алик олиш вожиб бўлади. Чунки ғойиб кишидан келган мактуб гўёки ёнида турган кишининг оғзаки хитоби кабирдир (*“Муътабо”*).

Одамлар эса бунга бепарводирлар. Шунга кўра айтаманки, мактуб орқали келган саломга оғзаки алик олиш вожиб бўлади, ёзма жавоб қайтариш эмас” (*“Раддул мухтор”*).

“Кувайт фикҳ энциклопедияси”да ушбу масала зикр қилинган: “Бир кишига ғойиб – бошқа жойдаги одамдан мактуб орқали салом етиб келса, унга ўқиган заҳоти дарҳол сўз орқали алик олиш вожиб бўлади. Зеро, “Икки саҳиҳ тўплам”да ворид бўлган ҳадисда Ойша розияллоҳу анҳо: “Менга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: **“Жаброил фаришта сенга салом айтмоқда”**. Мен: “У зотга ҳам Аллоҳнинг саломи ва раҳмати бўлсин”, дедим (*Имом Бухорий ва Имом Муслим ривояти*).

Ушбу ҳолатда саломни етказувчига ҳам: “Сизга ва унга ҳам салом бўлсин” каби иборалар билан алик олиши мустаҳаб саналади.

Бугунги кундаги мессенжерлар ва электрон почта ёки SMS хизматлари орқали ёзилган саломлар ҳам мактубда ёзилган салом билан ҳукми бир хил. Шунга кўра, ғойиб одамдан келган салом хоҳ ёзма равишда, хоҳ бирор элчи орқали бўлсин, уни қабул қилган кимса дарҳол оғзаки алик олиши вожиб бўлади.

САВОЛ:

Турли мессенжерлар орқали ёзилган саломларга оғзаки алик

**Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Фатво маркази (78) 150-33-44.**

Яқинда қишлоғимиздаги камсуқум, одамохун Собир ота омонатини топширди. У бутун умр ҳамқишлоқларига яхшилик тилаб ўтди.

Сувчиликни касб қилган отахон маҳаллага оқсоқол ҳам бўлган. Тўй-ҳашам дейсизми, маъракаларми, қўйингки, турли тадбирларда ҳамиша бош-қош эди. Раҳматли кўп китоб ўқирди. Ёшларга таниқли ва машҳур ёзувчиларнинг асарлари ва ҳикояларини сўзлаб берардилар.

У кишининг жанозасида имом отахоннинг хайрли ишлари ҳақида кўп гапирди. Сўнгра олдинги сафда турган махрумининг ўғлига: “Отангизнинг кимлардандир олди-бердиси бўлса, ҳужжат билан келса, узиб қўясизми?” деди. Ўғли кўзида ёш билан: “Ҳа, узаман”, деди. Жаноза намози ўқилиб, тумонот одам тобутни елкасига олиб, қабристон томон олиб кетишди.

Маъраканинг учинчи куни кекса, аммо савлатли бир киши Собир отани сўраб келди. Отахоннинг оламдан ўтганини билгач, ўғлига ҳамдардлик билдириб, ҳаққига дуо қилди.

Ўртага бироз сукунат чўкди.

Бироздан сўнг меҳмон ўзини таништирди. У қўшни республикалик бўлиб, бир вақтлар Собир ота билан қуролдош дўст бўлган экан. Баъзи сабаблар билан икки давлат ўртасидаги чегаралар ёпиб қўйилгач, борди-келди узилибди. Вақт ўтиб чегара йўллар яна очилди, ришталар яна боғланди.

Меҳмон:

– Биласиз, динимизда оламдан ўтган одам у дунёга бўйнида қарз билан кетмаслиги керак. Акс ҳолда, қарзнинг азоби оғир бўлади. Мени кечирасиз-у, ўғлим, дадангиз анча йил олдин мендан каттагина қарз олган эди. Чегаралар беркилгани, қолаверса, хасталик туфайли отангиз биз томонларга боролмади. Лекин...

Унинг гапини Собир отаниннг ўғли бўлди: Сиз кимсиз ўзи?

– Меҳмоннинг гапини тинглаб ўтирган ўғил охирги сўзни эшитгач, овозини баландлатиб, ҳам хезланиб унга совуққина ўқрайди.

– Э йўқ, бе йўқ, қўшни давлатдан келдим, ўлган отангнинг қарзи бор эди десам, шунча пулни қўлимга оппа-осон тутқазиб қўяди, деяпсизми? Йўқ, адашасиз. Сиздақаларни кўпини кўрганман. Хўп, отам сиздан шунча қарз олган экан, бунинг учун бирор ҳужжатингиз борми? Ким тасдиқлайди сиз берганингизнию отамнинг олганини?

– Бўлди-бўлди, ўғлим, тушундим. Шуни ётиғи билан, қизишмай гапирса ҳам бўлади. Шунча гапнинг кераги йўқ эди. Қолаверса, сиз билмасангиз ҳам, Яратган кўриб, билиб турибди. Менга шуниси кифоя. Қадрдон ва қуролдош дўстим Собирнинг ҳурматидан ўша қарздан кечдим, розиман, – деди-да, туҳматга қолганидан минг хижолатда аста ўрнидан туриб, хайр-маъзур ҳам қилмай хўрсиниб, ортига қараб кетди.

Маъракада ўтирганлар: “Афсус, ўғил отага ўхшамабди”, дея уйига тарқади.

Зайлобиддин ЙИГИТАЛИЕВ,
Риштон тумани

Имом – сўзи ва амали уйғун инсон

1. Диний соҳани танлашингизга нималар ва кимлар туртки берган?

– Диний соҳани танлашимга падари бузрукворим сабабчи бўлган. У киши бизга ёшлигимиздан қисқа сураларни ёдлаттирган. Туманимиздаги жоме масжидлар имомларига шогирд тушдим. Мактабни тугатгач, Имом Бухорий номидаги Тошкент ислом институтига ўқишга кирдим.

2. Бугунги имом қандай бўлиши керак?

– Бугунги имом илмли, одобли, муомалада, юриш-туришда барчага ибрат ва намуна бўлиши зарур. Ўз устида тинимсиз ишлаши керак. Шу билан бирга, юртимизда диний-маърифий ва бошқа соҳаларда амалга оширилаётган ислохотлардан хабардор ва бу хайрли ишларни халққа етказа оладиган бўлиши зарур.

3. Имом-хатиб одамлар орасида худди юздаги холдек бўлиши керак. Шундай эмасми?

– Бугун халқимиз маърифатини юксалтириш, бидъат-хурофотларга мурасиз бўлишда имомнинг ўрни алоҳида. Имомнинг сўзи ва амали уйғун, яъни айтганига ўзи амал қиладиган бўлиши керак. Шундагина у одамлар орасида худди юздаги холдек бўлади.

4. Бугун жамиятимизда сизни қайси жиҳатлар қувонтиради ва ташвишга солади?

– Юртимизда диний-маърифий соҳада амалга оширилаётган хайрли ишлар барча қатори мени ҳам қувонтиради. Айниқса, Қуръон ва тажвидни ўргатиш курслари фаолияти йўлга қўйилгани таҳсинга сазовор.

Айрим ёшларнинг билиб-билмай ақидаси бузуқ турли ғаламислар тузоғига тушиб қолаётгани дилни хуфтон қилади.

5. Энг кўп ўқийдиган китобларингиз? Диний манбалардан ташқари қандай мавзулардаги китобларни мутолаа қиласиз?

– Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф раҳимахуллоҳнинг “Тафсири Ҳилол”, “Ҳадис ва ҳаёт”, “Рухий тарбия” асарларини кўлдан қўймай мутолаа қиламан. Алихонтўра Соғунийнинг “Туркистон қайғуси” китоби, жадидчи боболаримизнинг асарлари мени мафтун этган.

6. Танлаган касбингиздан кўнглингиз тўлмаган пайтлар ҳам бўлганми?

– Касбим – фахрим. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг меросларини имкон қадар халққа етказаётганимдан беҳад бахтиёрман, алҳамдулиллаҳ.

Шокирхон Имомиддинов 1979 йилда Тошкент вилояти Қўйи Чирчиқ туманида туғилган. 1997–2001 йилларда Имом Бухорий номидаги Тошкент ислом институтида таълим олган. 2001 йилдан бери Қўйи Чирчиқ тумани “Олмазор” жоме масжидида имом-хатиб ҳамда 2019 йилдан буён мазкур туман бош имоми бўлиб ишлаб келмоқда.

Кунларнинг бирида бир подшоҳ халқ қандай муносабатда эканини билиш мақсадида вазири билан шаҳар айлангани чиқди. Қишнинг совуқ кунлари эди. Улар масжид ёнидан ўтаётганларида, қалтираб ўтирган икки бечораҳол кишига йўлиқди. Подшоҳ бу икки фақирнинг ўзаро суҳбатини эшитиш учун уларга яқинроқ келди.

Кунларнинг бирида Али ва Ойша гилос ейиш учун дарахтга чиқди. Али шохнинг учида турган меваларга интилар, юқоридаги гилослар унга гўё яхшироқ пишгандек туюларди. Ойша уни шохлар ингичкалигини айтиб огоҳлантирди. Алининг кўзлари эса фақат юқоридаги меваларни кўраётгандек Ойшанинг гапига парво қилмай кўтарилиб борарди.

У тўсатдан шох билан бирга ерга қулади. Али оёғини синдириб олди. У бир неча ҳафта тўшакка михланди. Алининг бу ишини очкўзлик деб аташ мумкинми?

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги ҳадислари инсонни ўйлашга чорлайди:

«لو كان لابن آدَمَ واديانٍ من ذهبٍ، لابتغى إليه آخرَ، ولا يملأُ بطنَ ابنِ آدَمَ إلَّا التُّرابُ.»

“Одам боласида икки водий тўла олтин бўлса ҳам, учинчисини хоҳлайди. Унинг оғзини тупроқдан бошқа нарса тўлдиролмайди” (Имом Термизий ривояти).

“Кўкалдош”

мадрасаси мударрисси
Охунжон АҲМЕДОВ
таржимаси

Улардан бири шикоят қилар эди: “Эртага жаннатга тушсам, у ерга подшоҳимизни киритмайман! Агар мабодо жаннат эшикларига яқинлашаётганини кўрсам, оёқ кийимимни ечиб бошига отаман”.

Иккинчиси ҳам қизиқиб: “Нега уни жаннатга киритмайсан?” деди. Шунда ҳалиги шериги: “Албатта, киритмайман-да, биз бу ерда совуқдан эгилиб кетяпмиз-ку, у бўлса бизни ҳатто борлигимизни ҳам билмайди. Яна бирдан жаннатдаги қўшнимиз бўлиб қолса. Биласанми, дўстим, мен бепарво киши жаннатда қўшним бўлишини хоҳламайман!” дея жавоб берди. Улар иккиси бирдан кулиб юборишди.

Бу гапларни эшитган подшоҳ вазирга қараб: “Бу иккисини эслаб қол!” деди. Саройга қайтганидан кейин эса ўша иккисини келтириш учун одам юборди. Бу икки бечора қўрқув исканжасида саройда ўзларини нималар кутаётганидан хавотирда эди. Уларни бир уйга олиб келдилар ва: “Сизлар бу ерда истаганингизча яшашингиз мумкин ҳамда подшоҳимизнинг ҳаққига дуо қилинг, у кишининг жаннатга киришига қаршилиқ қилмайсизлар”, деди. Подшоҳнинг тутган йўли нақадар гўзал! Зеро, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам бечораҳол инсонларга ёрдам берганлар ҳақида:

“من نفسٍ عن مسلمٍ كُربةٌ من كُربِ الدُّنيا نفسٌ الله عنه كُربةٌ من كُربِ يومِ القيامةِ”

“Кимки бир мусулмонни бу дунёдаги қийинчиликдан қутқарса, Аллоҳ таоло уни охиратдаги қийинчиликдан қутқаради”.

Илм – дунёнинг иззати, охират шарафидир

“Хидоят” журналининг шу йил 4-сонидаги “Ўқиш-изланишга, илм-фанга иштиёқимиз кам” мақоласидан ниҳоятда таъсирландим. Унда кўтарилган фикрлар кишини мушоҳадага чорлайди.

Дарҳақиқат, жамият таракқиёти ёш авлоднинг замонавий илм олиши ва касб-хунар эгаллашига боғлиқ. Шу боисдан Президентимиз Шавкат Мирзиёев ёшларга қилган мурожаатида: “...Илмга интилинг! Илм ўтда ёнмайдиган, сувда чўкмайдиган, ҳеч ким сиздан тортиб ололмайдиган бойлик эканини асло унутманг!” дея таъкидлаган эди.

Абдулла Авлоний “Туркий гулистон ёхуд ахлоқ” аса-рида: “Илм – дунёнинг иззати, охиратнинг шарафидир. Илм инсон учун гоёта олий ва муқаддас бир фазилат. Зеро, зеҳнимизни, фикримизни қилич каби ўтқур қилур. Савобни гуноҳдан, ҳалолни ҳаромдан, тозани мурдордан айириб беради. Тўғри йўлга раҳнамолик қилуб, дунё ва охиратда масъул бўлишимизга сабаб бўлур. Илмсиз инсон мевасиз дарахт каби-дур. Чунки илмсиз кишилар ота-онасига, қариндош-уруғига фойда келтириш у ёқда турсин, ўз устига лозим бўлган ибодат ва тоатни ҳам лойиқча қила олмас. Илм бизни ёмон феъллардан, бузуғ ишлардин қайтарур, яхши хулқ ва адаб соҳиби қилади”, дея ҳақ гапларни сўзлаган эди.

Бугун илмнинг нималарга кодирлигини ён-атрофимизда, дунё ҳамжамиятида кўряпмиз. Унга иштиёқманд бўлган халқлар юртини ночорликдан ривожланган давлатлар каторидан жой олишига сабабчи бўлаётир. Барча соҳаларда улкан ютуқларга эришмоқда. Бу йўлнинг аксини тутганлар беҳуда амаллар билан умрини зое қилмоқдалар.

Албатта, ҳар қандай илм манбаи китобдир. Аммо бугун орамизда кўлига китоб олмай фарзандидан китобхон бўлишни талаб қилаётганлар кам эмас. Ислоҳни аввало ўзимиздан бошлашимиз керак. Оила бошлиқлари ўзи илм талабида бўлса, фарзандлар ундан ўрнак олади. Оналар ҳам боласининг кела-жаги учун ўқимишли, маърифатли бўлиши лозим. Шундагина фарзандига тўғри тарбия бера олади. Акси бўлса, ўзи ҳам, фарзанди ҳам телевизор ёки кўл телефони билан банд бўлади.

Афсус, бугун илмсизлигимиз оқибатида кўпчилигимиз “тўртбурчак кути”га термулиб, ҳаётга нима учун келганимизни билмай умримиз ўтиб кетяпти. Фарзандларимиз ҳам бизнинг йўлдан изма-из келаётир...

Акром АКМАЛОВ,

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими

Ҳузурингдан раҳмат ато эт

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
وَهَبْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا

Ўқилиши: “Роббанаа аатина мил-ладунка роҳ-матав-ва ҳаййи’ ланаа мин амринаа рошадаа”.

Маъноси: “Эй Раббимиз! Бизларга Ўз ҳузурингдан раҳмат ато этгин ва биз-ларнинг ишимизни Ўзинг тўғрилагин” (Қаҳф сураси, 10-оят).

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ
سَمْعِي وَشَرِّ بَصَرِي وَشَرِّ لِسَانِي وَشَرِّ
قَلْبِي وَشَرِّ مَنِي

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний аъузу бика мин шарри самъий ва мин шарри басорий ва мин шарри лисаний ва мин шарри қолбий ва мин шарри маниййи”.

Маъноси: “Аллоҳим, мен Сендан қулоғимнинг ёмонлигидан, кўзимнинг ёмонлигидан, тилимнинг ёмонлигидан, қалбимнинг ёмонлигидан ва маниййим (яъни фаржим)нинг ёмон-лигидан паноҳ тилайман” (Имом Абу Довуд ривояти).

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى
وَالنُّصَى، وَالْعَفْافَ، وَالْغِنَى

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний ас’алука-л-ҳудаа ва-т-туқо ва-л-ъафаафа ва-л-ғинаа”.

Маъноси: “Аллоҳим, мен Сендан ҳидоят, тақво, сало-матлик ва бойлик сўрайман” (Имом Муслим ривояти).

Ижобатли дуолар

Юртимизда, хусусан, Термизда Имоми Аъзам раҳматуллоҳи алайҳнинг бевосита ўзидан таълим олган бир қанча олимлар бўлган ва улардан бири Абдулазиз ибн Холид ибн Зиёд Термизийдир.

Абу Ҳанифанинг термизлик шогирди

Ушбу олимдан Имом Насоий ҳадис ривоят қилган. Ушбу ҳадис Пайғамбар алайҳиссаломнинг витр намозларини уч ракат ўқиганлари ва уларда “Саббиҳисма Роббикал-ъла”, “Қул йаа аййуҳал кафирун” ва “Қул хуваллоҳу аҳад” сураларини ўқиганлари ҳамда учинчи ракатдан сўнг салом берганлари ҳақидадир. Шу тарздаги витр намози эса ҳанафий мазҳаби қоидаларига тўла мувофиқдир. Ушбу ҳадис олимлар томонидан саҳиҳ саналган.

Ҳанафийларнинг илк табақот китоби ҳисобланган Абдулқодир Қурашийнинг (696–775/1296–1373) “Жавоҳирул музийя” асарида келтирилади: “Абдулазиз ибн Холид Термизий. Имоми Аъзам асҳобидан. Фикҳни ундан олган”.

Самъоний (506–562/1113–1166) “ал-Ансоб” асарида келтиришича, Абдулазиз ибн Холид Термизийнинг отаси, Имоми Аъзамнинг яна бир сафдоши ва шогирди, Термизнинг илк қозиси Холид ибн Зиёд Термиз қозилиги вақтида Абдулазиз Марв қозиси эди. Нажмиддин Умар Насафий (ваф. 537/1142) “ал-Қанд фий зикри уламои Самарқанд” (Самарқанд олимлари тўғрисида қанддек китоб), Сафийиддин Балхий “Фазоиلى ул Балх” (Балх фазилатлари) каби асарларда маълумот беришича, отаси 101 ёшида вафот этгач, Абдулазиз ибн Холид Термизий отаси ўрнига Термиз қозиси этиб тайинланди ҳамда Термиз ва Чағониёндан тортиб Вашкирдгача қози бўлди.

Бу улкан ҳудуд бўлган. Зеро, Термиз вилоят сифатида ҳозирги Сурхондарёнинг Жарқўрғон, Термиз, Ангор, Музработ ва то Дарбандгача бўлган Шеробод туманларини, Чағониён ҳам вилоят сифатида ҳозирги

Сурхондарёнинг Қумқўрғон, Шўрчи, Денов, Сариосиё, Узун, Бойсун каби туманларни ўз ичига олган. Вашжирд ёки Вашкирд эса IX асрда турклар билан чегарадаги энг йирик шаҳар эди. Чағониён пойтахтидан уч кунлик масофада жойлашган ва катталиги тахминан Термизга тенг бўлган бу шаҳар ҳозирги Тожикистоннинг Гарм вилояти таркибидаги ҳудуд бўлиб, ўтган аср бошигача бу ерда Қоратегин беклиги фаолият юритган.

Бадриддин Айний (762–855/1360–1451) “Мағоний ал-ахёр” асарида: “У Имоми Аъзам билан мажлисдош бўлди ва ундан кўп илм олди”, дейди. Имом Косоний (ваф. 587/1191) эса Абдулазиз ибн Холиддан нақл қилади: «Абу Ҳанифанинг, Аллоҳ у зотга раҳм қилсин, ҳузурида “Қасамлар” китобини (Китоб ал-айман) ўқидим. Қачон ушбу (назрга тегишли бир масала)га келганимда у зот: “Тўхта. Менинг бу масаладаги раъйим каффоратга қайтишдир”, деди. Сўнг ҳажга кетдим. Қайтгач, Абу Ҳанифани, у зотга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин, вафот этганини эшитдим. Менга Валид ибн Аббон хабар бердики, Абу Ҳанифа каффорат ҳақидаги фикридан қайтган экан».

Мулла Али Қорий (ваф. 1014/1606) “Маноқиб ал-Имом ал-Аъзам” китобида келтиришича, Абдулазиз Термизий Абу Ҳанифанинг бундай деганини ривоят қилади: «Бир киши олдимга келиб:

– Синглим вафот этди, қорнида эса боласи қимирлаб турибди, – деди.

– Мен: “Бориб, унинг қорнини очиб, болани чиқариб олинг”, дедим ва у шундай қилди.

Етти йил ўтгач, шу одам келди, ёнида бир

бола ҳам бор эди. Менга деди:

– Болани танияпсизми?

– Йўқ, – дедим.

– Бу сиз унинг онаси қорнини очиб, уни чиқариб олишга фатво берган ўша бола. Унинг номини Абу Ҳанифанинг мавлоси (хизматкори) деб номладим, – деди».

Абдулазиз Термизий устози Абу Ҳанифадан нафақат фикҳ, балки ҳадис ва Қуръон тафсирина ҳам ўрганишга ҳаракат қилди. Абулаббос Мустаффирий Насафий (350–432/961–1041) “Фазоилул Қуръон”и (Қуръон фазилатлари) китобида келтиришича: «Абдулазиз Термизий дейди: “Абу Ҳанифадан Қуръондан бир оят тафсири ҳақида сўрадим. Шунда у зот: “Мени Қуръон тафсир қилганимни қачон кўрдинг, эй Абдулазиз?” деди».

Бу Қуръон тафсири улуғ илм эканини, ниҳоятда улкан даражага етган олимлар ҳам бу масалада эҳтиёт бўлиши лозимлигини билдиради. Имоми Аъзам Қуръон тафсирида етук олим бўлса-да, шогирдига бу илмда эҳтиёт бўлиш ва уни чуқур ўрганиш кераклигини таълим бермоқда.

Имом Насафий ушбу олимнинг Самарқандга ҳам келганини қайд этган ва у Имоми Аъзамдан ривоят қилган ҳадислардан намуналар келтирган.

Мовароуннаҳрда Ислом динининг ёйилиши ва ҳанафий мазҳабининг тарқалишида унинг ўрни катта бўлган. Зеро, Насафий “ал-Қанд”да, Балхий “Фазоилул Балх” асарида келтиришича, ҳанафий олимлар Абу Муоз Балхий ва Абдулазиз Термизийлар Шош ва Фарғонага келганида “Аллоҳ Шош ва Фарғона аҳлига бу иккиси билан хайру саховат кўрсатди. Уларнинг қўлида юз мингга яқин киши мусулмон бўлди”.

Маълум бўладики, Мовароуннаҳр аҳолиси Ислом динини қабул қилар экан, иймон асосларини ва ибодат қоидаларини айнан ҳанафий мазҳаби асосида ўрганишган. Бошқача айтганда, юртимиз аҳолисининг мусулмонлиги ва ҳанафий мазҳабига ўтиши бир вақтда юз берган. Демак, диний қадриятларимизни асраб-авайлаш соғлом эътиқодимиз гарови сифатида алоҳида аҳамиятга эга.

Жўрабек ЧЎТМАТОВ,

*Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот
маркази катта илмий ходими*

Дунёнинг асли 6 нарсадир

Жобир ибн Абдуллоҳ Ансорий розияллоҳу анҳу айтади:

«Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу билан Мадина ташқарисига чиқдик. Дунё, унинг алдов ва фитналари ҳақида тафаккур қилдим.

Шунда Али розияллоҳу анҳу: “Дунё жуда ҳақирдир. Унинг асли олти: ейиладиган; ичиладиган; кийиладиган; никоҳланиладиган; ҳидланадиган ва эшитиладиган нарсалардир.

Ейиладигани: энг мулойими асалдир. У ҳам бўлса, пашша(асалари)га бориб тақалади.

Ичиладигани: энг тотлиси сувдир. Барча жонзот (одамзод, ит, чўчка, эшак) сув билан тирикдир.

Кийиладигани: энг фахрланадигани ипақдир. Уни эса ипақ қурти ишлаб чиқаради.

Никоҳланиладигани: икки сийдик йўлининг учрашишидир.

Ҳидланадигани: мушки анбардир. У ҳам бўлса кийикнинг қонидир.

Эшитиладигани: ёлғиз қолган дагисидир. Унинг турган-битгани гуноҳ бўлса».

**“Тавба ва тавба
қилувчиларнинг
ғаройиботлари” китобидан.**

Махсус қопқон

Ёзнинг чилласи. Иссиқнинг тафти тобора авж олмоқда. Қушлар мажнунтол шохига терилиб олган. Тилини бир қарич чиқариб олганча ҳансираб ётган ит ҳам қушларга ҳавас-ла боқмоқда.

Болажонлар махсус ҳовузчада шўх-шодон чўмилишмоқда.

Отамерос лойсувоқ супада ўтирган Али ака набираларининг шўхликларидан кўзлари қувончга тўлди.

Шу пайт дарвоза томондан:

– Али ака, ҳў, Али ака... – деган овоз эшитилди.

Али ака: “Ҳозир, ҳози-ир...” деб дарвоза томон бораркан, остонада бригадир Нозим ака ишкомга суянганча ўйчан турарди.

– Ассалому алайкум, Али ака.

– Ва алайкум ассалом. Ҳа... келинг, тинчликми?

– Бир илтимос билан келувдим.

– Ҳўш, қўлимиздан келса, бажонидил.

– Хабарингиз бор, пастки даламизнинг этаги тўқайга туташган. Ғўзага сув тараётган сувчиларимиз нақд қўчқорнинг калласидай келадиган илонга кўзи тушибди. Шу-шу бўлди-ю, сувчиларимиз ғўза оралашга юраклари бетламаяпти. Ҳали олдимизда кузги пахта йиғим-терими бор. Ўзингиз бу аждарнинг бошини янчиб ташламасангиз бўлмайдилар.

– Ҳўп, тунов куни балиқчилар ҳам қўришган экан. Бир иложини қиламиз.

Ёши элликни қоралаган бўлса-да, Али ака ҳануз тетик. Бўш вақт топди дегунча тўқай оралайди, сою сўқмоқ унга ёд бўлиб кетган. Қишлоқдошлари уни “Али мерган” деб аташади. Бунинг тарихи бор.

Жўралар билан чўмилишдан қайтаётганда тўсатдан йўғон ҳодадек илон чанг қўчанинг ўртасида пайдо бўлди. Жийдадек буралиб бўй чўзди ва тилини чиқариб вишиллай бошлади. Ҳазил-мутойиба билан келаётган йигитлар донг қотишди, лекин Али ака оёқостидаги япалоқ тошни

қўлига олдию яшиндек улоқтирди. Тош мўлжалга бориб тегди. Шундан сўнг Али ака “мерган” лақабини олган.

Али ака ҳовли четига чўкиб, кўзлари болажонларида бўлса-да, яна ўйга толди.

Тўнғич ўғлим кейинги пайтларда ўзгариб қолди. Сўзлари ҳам ғалати. Укаларига ҳам бемехр, қўрс-қўполдек. Али ака хаёлига келган нохуш фикрдан сесканиб кетди...

– Юсуф... Юсуф...

– Лаббай, дада, – енгилгина қадамлари билан рўпарасида тўнғич ўғли пайдо бўлди. Кўзларини лўқ қилиб, чақчайиб турар, юзидан ҳаё, андиша қўтарилган эди.

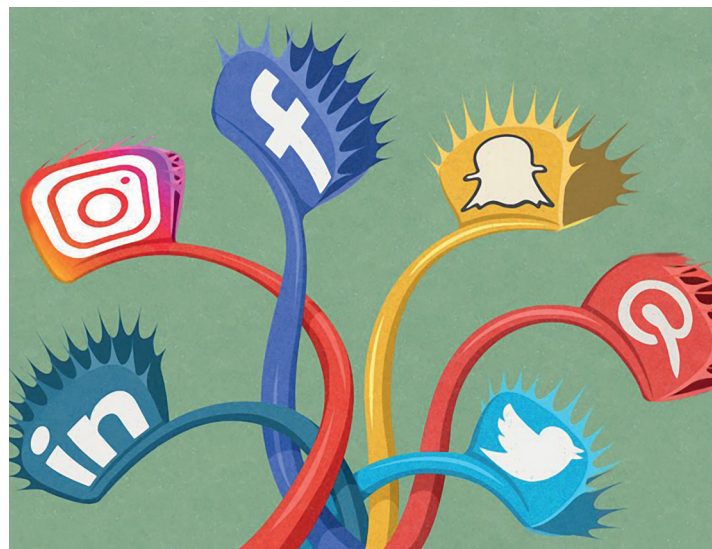
– Ўғлим, кейинги пайтларда юриш-туришинг, гап-сўзларинг ҳам ўзгариб қолди. Телефонга ғаввос сувга шўнғигандек шўнғиб, чиққанда “вахший”га айланасан. Келажакдан хавотирдаман-да, болам. Қани, ортимдан юр-чи, – дея оғилхона томон йўналди.

Кўпдан бери мол-ҳол боғланмаган оғилхона атрофини ис босиб кетганди.

– Ҳу анавини кўряпсанми, – дея ўргимчак тўрига ишора қилди.

– Ҳа-а, кўряпман, дада, ўргимчак тўри, чеккада шапалоқдек ўргимчак ўлжасини пойлаяпти.

– Болам, шуни унутмагинки, ўргимчак

тўри оддий ипга қараганда тўрт баробар пишиқ, қуёш нурида камалакдек жилоланади. Унга ҳашарот илинади-ю, лекин чиқиб кета олмайди.

Юсуф кўз ўнгида узум донасидек ҳашаротнинг тузоққа илиниб ўргимчакка озуқа бўлаётганига гувоҳ бўлиб турарди.

– Болам...

– Лаббай, дада.

– Бугун ота-бола иккаламиз би-ир овга чиқамиз.

– Қандай овга?

– Балиқ ови, – дея оғилхона этагидаги “улов”ига ишора қилди.

Юсуф қадрдон бўлиб кетган “Нива” русумли уловига яқинлашаркан, узунлиги уч-тўрт қадам, айланаси одам қучоғидек пишиқ симдан тўқилган, ғоваксифат тўрга кўзи тушди.

– Дада, бу нима?

– Махсус қопқон, – дея Али ака жилмайиб қўйди.

Ота-бола хангома билан дала этагидаги тўқайзорга келганини ҳам сезмай қолишди. “Махсус” қопқонни ўрнатишди. Қопқонга товуқни ҳам қўйиб юборишди. Катак ичидаги товуқ қақиллай бошлади.

Али ака эски овчилардан, одам исини йўқотиш учун қопқон ва қозиқларга арчилган гармдоридан суртиб қўйди.

– Тайёргарликлар рисоладагидек, буёғига аждарнинг тўрга илиниши қолди, холос, – дея Али ака тўрдан узоқлашди. Ўғил отага эргашди.

Мерган ака ўтлоққа чўкаркан, қармоқларни қирғоққа қадади ва идишдаги махсус қовурилган гўшт бўлақларини дон сепгандек сувга соча бошлади. Атрофга таралган гўштнинг ҳидидан Юсуф ютоқиб қўйди.

– Юсуф.

– Лаббай, дада.

– Қопқондан хабар ол-чи!

– Хўп, дада, – Юсуф дурбинни олиб кузата бошлади.

Бу вақтда ёлғизликдан бутун тўқайни бошига кўтариб қақиллаётган товуқнинг овози тинчиб қолган, ёш боланинг белидек илон товуқни ютиб, қопқондан чиқиш

пайида эди.

– Дада-а!

– Ҳа, тинчликми?

– Қопқонга аждар тушди-и!

– Кетдик!

Ота-бола бир зумда манзилга етиб келишди. Қопқонда нақд уч-тўрт метрлик илон атрофга ваҳшат солиб турарди. Газанда минг айёр бўлмасин, лекин чиқишга ожиз эди. Шундай бўлса-да, атрофга захрини сочгудек ўқталиб турарди. Мерган ака ов милтиғини олди-ю, илоннинг пешонасига гул чизиб қўйди.

Шу билан бутун қишлоқ аҳли юракларга кўркув, даҳшат солиб турган бу балодан қутулишди...

Юсуф отасининг бир ишни тикилиб, астойдил қилса, натижа бўлишини яхши биларди.

– Ўғлим...

– Лаббай, дада.

– Кел, ёнимга ўтир.

– Болам... Дунёда энг яқин дўстинг ота-онанг бўлади. Ота-она боласига тиканни ҳам раво кўрмайди. Кўпдан бери сени зимдан кузатяпман, юриш-туришинг, гап-сўзинг ўзгариб қолган. Болам, овчи бўлиб ҳайвонларнинг ҳар бир хатти-ҳаракатини олдиндан сезаман-у, ўз боламнинг ишларини сезмайманми?

Бугунги тадбирни сени жаҳолат ботқоғидан олиб чиқиш учун, қалб кўзингни очиш ва дўст-душманни ажратиш учун уюштирдим.

Ўғлим, огоҳ бўл! Ижтимоий тармоқлардаги ширин, ёқимли гаплар, тулкидек мулойим чехралар, қўйдек беозор нигоҳлар, ёввойи дарахтдек ғовлаган соқоллар, оппоқ либослар ортига яширинган жирканч ниятлар... Болам, буларнинг барчаси дин ниқобидаги ғанимларнинг юртни вайрон, мамлакатни пароканда қилиш учун ниҳоятда пухта ишланган “махсус қопқон”и эмасми?

Тойиржон ТУНГАТОВ,

Чиноз тумани “Ҳазрат Али” жоме масжиди имом-хатиби

Ғамхўрлик – олий фазилат

Яқинда Президентими раислигида бўлиб ўтган видеоселектр йиғилишда ногиронлиги бор шахсларни ишга жойлаштириш масаласи кўриб чиқилди. Йиғилишда мазкур масаланинг кўтарилиши ва сўнгида ногиронлиги бор шахсларни ишга жойлаштириш бўйича миллий тизим жорий қилишга қарор қилингани имконияти чекланган инсонларнинг ўқсик қалбларига катта қувонч олиб кирди.

Ҳар бир инсон умид билан яшайди. Ногиронлар ҳам тўрт мучаси соғ, бекаму кўст одамлар қатори меҳнат қилишни истайди, албатта. Ўзбекистонда ёрдамга муҳтож ва ногиронлиги бўлган кишиларга яратилаётган имкониятларни қўллаб-қувватлаб келаётган халқимиз саховат ва ёрдамга доимо тайёр. Мусулмончиликнинг тақозоси ҳам шу. Маҳаллаларда улар ҳолидан хабар олиб турилади. Уларнинг меҳнатга хоҳишлари бўлса, бунинг учун ҳам кенг йўл очилган.

Яратганнинг Ўзи инсонларни ҳар турли усулларда имтиҳон қилар экан. Баъзида ғам, гоҳида дард бериб синаб кўраркан. Бировни бировдан кам, бировдан ортиқ қилиб қўйганида бандалари оху фарёд чекиб, бесабрлик қилади. Аллоҳнинг тақдиридан нолимай, Унинг амрига бўйсуниб, умид билан олға интилиб яшаётганлар эса биз учун намунадир. Ахир ҳаётда фақат кайфу сафога берилиб яшаётганлар қанча... Меҳнатдан қочиб, ота-онасига, опа-сингилларига, эри ёки хотинининг топганига кўз тикаётганлар бор. Ногиронларнинг ҳаётга муҳаббати, ҳалол меҳнат қилиб кун кечиришга интилиши бундайларга сабоқ... Ҳаёт биз одамлар учун бир неъмат ва яна охират учун имкониятлар майдонидир.

*Мурувват – барча бермакдир,
емак йўқ,
Футувват – барча қилмакдир,
демак йўқ.
Алишер НАВОИЙ*

Кўмакка муҳтож ногиронларга мурувват қилиш эса Яратганнинг раҳматига эришмоқ йўлидир. Қуръони каримда айтилганидек: **“Раббининг раҳматидан адашганларгина ноумид бўлурлар”** (Ҳижр сураси, 56-оят).

Маҳалламиздан 84 ёшли ногирон онахон ҳаж ибодатига отланди ва бу борада менидан ёрдам сўради. Ҳажга боришнинг ҳам ўз қоидалари, талаблари борлигини тушунтирдим, бир неча кун хонадонига қатнадим, имконим даражасида моддий ёрдам ҳам қилдим. Онахоннинг дуоларини олдим.

У соғ-омон ҳаж сафарига бориб келди. Таассуротлари бир олам. Айтишича, бутун ҳаж давомида ўғли онахонни аравада олиб юрган, кези келганда орқасига опичлаб олган. “Менинг оёқларим йўқ, аммо армоним ҳам йўқ, шундай фарзандларим бор”, дея кўзига ёш олди онахон. Бундай инсонларга, бундай фарзандларга раҳмат, ота-она дуоси банда учун энг улуғ мукофотдир.

Дилором КАРИМОВА,
филология фанлари номзоди, доцент,
Юнусобод тумани отинойиси

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Ким бир мўминдан бу дунё машаққатларидан бирини аритса, Аллоҳ таоло ундан қиёмат куни машаққатларидан бирини аритади. Ким бир камбағалнинг ишини енгиллатса, Аллоҳ унинг бу дунё охиратидан ишларини енгиллатади. Ким бир мусулмоннинг айбини беркитса, Аллоҳ унинг айбини бу дунё охиратда беркитади. Модомики, банда ўз биродарининг ёрдамида экан, Аллоҳ ҳам унинг ёрдамида бўлади”.**

(Имом Муслим ривояти.)

“Бир боғи юз сўм...”

Тошкентдан қайтаётиб, довонда “Дамас” автоҳалокатга учраганини кўрдик. Уловни тўхтатиб, ёрдам бериш учун ўша томонга югурдик.

Машина ағдалириб кетган. Унга кўкатлар юкланган экан. Ҳайдовчи ва йўловчининг аҳволи оғир эди. Бир неча уринишлардан сўнг уларни машинадан суғуриб олдик.

Жон талвасасида типирчилар эди. Биринчи ёрдамни кўрсатдик, афсуски, фойда бермади.

Кимдир: “Жон беряпти, калима айтсин”, деб бақирди.

У эса: “Кўкатнинг бир боғи юз сўм. Агар қопи билан олсангиз, келиштириб бераман”, деб такрорларди.

Унинг гапларини эшитиб, баданимдан совуқ тер чикди. Орадан икки дақиқа ўтар-ўтмас жон таслим қилди.

Йўлда кетаётиб бир-биримизга гапиргани куч топа олмадик. Жимгина етиб келиб тарқалдик. Бўлиб ўтган воқеа кўз ўнгимдан кетмади. “Бир боғи юз сўм...” сўзлари бошимда айланарди.

Инсон дунёда қайси сўзни кўп ишлатса, кетар чоғи ҳам шу сўзни айтар экан. “Лаа илаҳа иллаллоҳ” калимасини айтиш осон эмас экан. Тириклик чоғимизда кўп-кўп такрорламасак, кетар чоғда тилга келмас экан.

Аллоҳ таоло хотимамишни гўзал қилсин.

Илҳомиддин ТОИРОВ

Жиғилдон қайнашига даво

Нонуштадан 20 дақиқа олдин 1 стакан ўрик дамламаси ичишни одат қилинг. Бу дамламани тайёрлаш учун 200 gr. ўрик қоқи ювилиб, 1 литр сувда қайнатилди. Ўрик қоқи таркибидаги темир, каротин, фосфор, магний, B⁵ витамини юрак ва буйрак, эндокринологик хасталиклар учун жуда фойдали ҳисобланади.

Муолажа жиғилдон қайнаши бартараф бўлгунча давом эттирилади.

УЙҚУДА МУАММО БОРМИ?

Писта – инсон организми учун фойдали маҳсулот. Таркибида магний, B⁶ витамини ва оқсил моддалари борлиги сабабли бу маҳсулот тинчлантирувчи ва уйқу чақирувчи ҳисобланади. Ҳар куни ётишдан аввал 5-6 дона писта истеъмол қилиш тиниқиб ухлашга имкон беради.

АЧЧИҚ БОДОМ ЁҒИ

Аччиқ бодом ёғининг фойдали хусусиятлари неча асрлардан бери маълум. Унинг таркибига кирувчи витамин E табиий антиоксидант бўлиб, тери қаришининг олдини олади ва яллиғланиш жараёнини тўхтатади. Юз терисига соғлом ва ёрқин кўриниш беради. Шу билан бир қаторда, аччиқ бодом ёғи юз терисини юмшатувчи, озиқлантирувчи ва оғриқ қолдирувчи хусусиятга ҳам эга.

Аччиқ бодом ёғи:

- барча турдаги терига;
- тана ва юздаги ажинларнинг олдини олишга;
- экземага;
- доимий қабзиятга;
- шамоллаш ва гриппга;
- қулоқдаги оғриққа;
- ҳашаротлар чақишининг олдини олишга қарши қўлланилади.

Сийрату сураџинг поклигин кўрсат...

МИЛЛАТ ЁШЛАРИГА...

Аёвсиз чопилган ўқ томирлари,
Гурсиллаб қуларлар азим чинорлар.
Бенишон кетишигач муаззинлари,
Сукутда турарлар қадим минорлар.

Азалий боғларда аянчли қисмат,
Қувғин қилингандек фараҳбахш дамлар.
Гуллайди алафлар, бонг урар туҳмат,
Чечаклар чопилган, чошланар ғамлар.

Қазосин ўқишар ярим кечада,
Кундузи таҳорат ололмай чоллар.
Ёт амал уқмишлар ажнабий тилда,
Жазодан қўрқишиб гуноҳсиз боллар.

Шунда ҳам момолар танбалаб эшик,
Авлодга ўргатди муқаддас Қуръонни.
Жон ҳалак қорилар овлоқда бешак,
Неча бор қилдилар “Хатми Қуръон”ни.

Зоҳирда қул каби кўринган миллат,
Ботинда сақлади тоза иймонни.
Эркини туғ қилиб кўтарган фитрат,
Аждодлар орига алмашар жонни.

Банда ўтар икки эшик ораси,
Фоний бу дунёга берилган фурсат.
Ҳалол имтиҳондан ўтмоқ чораси,
Сийрату сураџинг поклигин кўрсат!

Бердимурод ФАЙЗИЕВ,
Пахтачи тумани

МЕНГА ДИЁНАТ КЕРАК

Кимгадир савлат керак,
Беҳисоб давлат керак,
Сохта обрў, шон-шухрат,
Менга диёнат керак.

Кимгадир ёқар ёлғон,
Гул эмас, ёқар хазон,
Фирибгар, маккор, шайтон,
Менга диёнат керак.

Мен севдим фидоликни,
Камтарлик, фақирликни,
Қаландар, дарвешликни,
Менга диёнат керак.

Чоршанби НАБИЕВ,
Касби тумани

НАМОЗ ЎҚИНГ, БИРОДАР...

Намоз ўқинг, биродар, намозда гап кўп экан,
Намозхоннинг қалбида ёмонлиги йўқ экан,
Намоз ўқиб, биродар, фақирларга йўл беринг,
Ожизларга қўл беринг, етимларга ош беринг.

Дуо тиланг юртга деб, берсин аввал кўпга деб,
Юртга берса бой бўлар, ҳар бир кўнгил тўқ бўлар,
Элнинг кўнгил тўқ бўлса, камбағаллик йўқ бўлар,
Намоз ўқинг, биродар, намозда гап кўп экан.

Дуо олган мусулмон кам бўлмади, билдингиз,
Дуо олган мусулмон бойиб кетди, кўрдингиз,
Дуо олган мусулмон ҳожи бўлди, билдингиз,
Намоз ўқинг, биродар, намозда гап кўп экан.

Омон бўлсин динимиз, хизмат қилсин элимиз,
Юртга хизмат қилганнинг порлоқ бўлсин йўллари,
Дард кўрмасин ҳамиша хизмат қилган қўллари,
Намоз ўқинг, биродар, намозда гап кўп экан.

Аваз АЛИМ,
Пайариқ тумани

ҚАНИЙДИ...

Бойликларга асло тўймадинг,
Йиқилганни тиклаб қўймадинг,
Ҳақиқатни ростга йўймадинг,
Комил инсон бўлсанг қанийди.

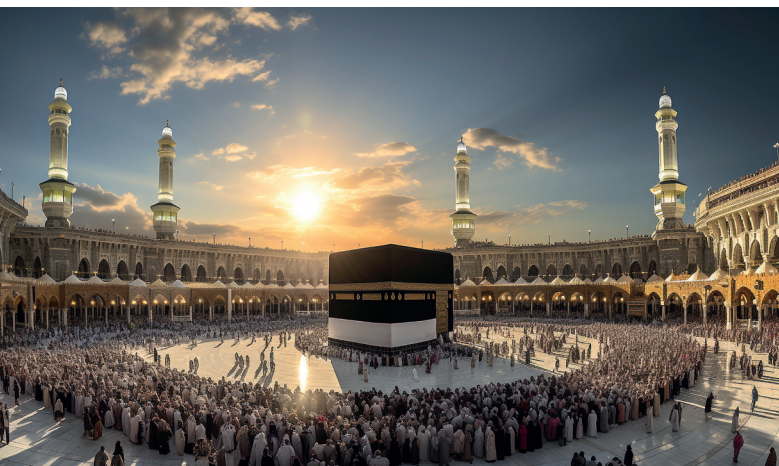
Бойлигингни омонат билиб,
Мусулмондек ибодат қилиб,
Муҳтожларни кўзингга илиб,
Ҳомийлардек тўлсанг қанийди.

Данғиллама тўйга сарфладинг,
Қора қўчқор, қўйга сарфладинг,
Мол-мулкингни кўп таърифладинг,
Сахийликни билсанг қанийди.

Ерларимиз топсин эгасин,
Бахилликнинг бузгин уясин,
Тинчлик мангу, уруш тугасин,
Эзгуликлар қилсанг қанийди.

Ғафлат босиб ётма, уйғонгин,
Ўз юртингни сотма, тўлғонгин,
Ренессансни тикла, чулғонгин,
Жадидлардек бўлсанг қанийди.

Нишонбой ҳожи ЖЎРАБЕК ўғли,
Қўрғонтепа тумани

МАКТУБ

Ё Расулуллох, соллаллоху алайҳи ва саллам
Хижроннинг энг баланд тоғида туриб,
Мадинага интиқ юзимиз буриб,
Сизга йўли тушган умматни суйиб,
Салом йўллаб қолган қизларингизмиз,
Суннатингиз сурма этган изларингизмиз.

Қуёшга талпинган мисоли гиёҳ,
Тушида Равзага етган ул сайёҳ,
Соғинчдан гоҳида бўлиб дилсиёҳ,
Салавот йўллаган қизларингизмиз,
Суннатингиз сурма этган изларингизмиз.

Навбатини кутган фасл каби лол,
Гоҳ озиб, гоҳ тўлиб мисоли ҳилол,
Сабри жамилидан топгандек Билол,
Суннатингиз сурма этган изларингизмиз,
Салом йўллаб йиғлаб қолган қизларингизмиз.

Суюкли Фотимам бўлолмасак ҳам,
Тоат, тақвода тенг келолмасак ҳам,
Оташда қоврилиб ёнолмасак ҳам,
Қалбига чўғ тушган қизларингизмиз,
Суннатингиз сурма этган изларингизмиз.

Сизга етганларда саломимиз бор,
Салавот, ишқимиз каломимиз бор.
Иншоаллох, кун келар, муроди дийдор,
Умиди сўнмаган қизларингизмиз,
Суннатингиз сурма этган изларингизмиз.

Хар куни кетмоқда бахтиёр уммат,
Ўзбек қизингизга кўрсатиб ҳиммат,
Равзага бўлибдир бир гўзал рухсат,
Интизор кутяпмиз келишин фурсат,
Чорлангиз, кўз тикар йўлларингиз, биз,
Минглаб навбатдаги қизларингизмиз.

НУРТОЖ

ҲАЖ САФАРИ

Айтар ҳар сўзим боши – Ассалому алайк,
Мадина тоғу тоши – Ассалому алайк.
Арафоту Минога, етиб келдик бағрингга,
Макка, Ислом қуёши – Ассалому алайк!

Иймон собит туриб, диллар кетмай дарз,
Соқит этмоқ бўлиб гардандаги қарз.
Эҳром-ла умрани келтирдик бажо,
Адо этиб қалбдан, исломий бир фарз.

Бўлиб аҳли муслим бир тану бир жон,
Шайтони лаинни этди тошбўрон.
Минг битта элатли ҳар умматингга,
Бўлиб дастуриламал китоби Қуръон.

Охир адо этиб тавофи видо,
Ватанга йўл олдик айтиб алвидо!
Дуо қилиб қайтдик ҳар бир бандангга:
Ҳажу ҳам умрангга йўл бер, деб Худо.

Барча эл-элатга тилаб омонлик,
Илло кўрмайлик деб асло ёмонлик.
Жиддадан Ватанга қараб йўл олдик,
Биз ким Ўзбекистон-ўзбекистонлик!

Уста Ҳасан ИСОҚОВ,
Оқтош шахри

КАФАНДА БЎЛМАС ЧЎНТАК

Аллоҳдан ўзгани айлама сирдош,
Сирларинг барчаси бўладир фош.

Насиҳат яхши-ю, савол бор бироқ:
Насиҳатгўйларининг ўзлари қандоқ?

Ота-онанг йўлларингни ёритгувчи шам,
Қўлингда шаминг бўлса, сен учун не ғам?

Бир қарашда бекаму кўст кўринган инсон,
Бўлиб чиқар кўп ҳолларда монанди шайтон.

Эҳ, этигим йўқ дея этим куюнар,
Оёғи йўқ одамни кўргунга қадар.

Ҳеч бир нарсанг бўлмаганда синалур сабринг,
Барча нарсанг бўлганида синалур хулқинг.

Пул йиғарда ҳаддан ошма, бўлма жонсарақ,
Сўнгги либосингда, билгил, бўлмайди чўнтак.

Шароф МИРЗО,
Тошкент шахри

Тарихи Муҳаммадий

(Давоми. Бошланиши ўтган сонларда.)

УҲУД ҒАЗОТИ

Ҳазрати Умар Абу Суфёнга шул жавобни қайтарди. Анда Абу Суфён ани онглаб:

– Бизнинг Уззо номли бутимиз бор, сизларда йўқдур, – деди. Анда Расулуллоҳ айтдилар:

– **اللَّهُ مَوْلَانَا وَلَا مَوْلَى لَكُمْ** –

“Аллоҳу мавлано, вало мавло лакум”, яъни “Аллоҳдек улуғ Эгамиз бордур, сизларнинг ундоқ улуғ эганлар йўқдур”, дедилар¹.

Ҳар икки томондин бу сўзлар ўтгандин сўнгра Абу Суфён ҳазрати Умарни атаб чақирди. Расулуллоҳ:

– Эй Умар, анинг олдида боргил, ҳолига боқиб жавоб айтгил, – деб у билан сўзлашмакка рухсат қилдилар. Ҳазрати Умар унинг қошига келди эса:

– Эй Умар! Худо ҳаққи ростини айтгил, Ибн Қамиъа “Муҳаммадни ўлдирдим” дебдур, унинг сўзи чин бўлғайму? – деди. Ҳазрати Умар:

– Бу сўз ёлғондур, Расулуллоҳ саломатдурлар, сенинг бу сўзларингни онглаб ўлтирурлар, – деди. Анда Абу Суфён:

– Менинг олдимда, эй Умар, Ибн Қамиъа сўзидан сенинг сўзингга ишониш ортиқроқдур, – деди. Бу сўрашнинг сабаби эса, Ибн Қамиъа Ислом туғини кўтариб турган Мусъаб ибн Умайрни ўлдириб, “Муҳаммадни ўлдирдим” деб гумон қилиб, аскар ичида жар чақиртирган эди. Бу сўзнинг баёни юқорида ўтмишдур.

Иккинчи бир ривоятда Абу Суфён мусулмонларга қараб: – Муҳаммад тирик борму? – деб уч маротаба бақирди.

Расулуллоҳ: – Индаманглар, – дедилар.

Бу томондин ҳеч қандоқ жавоб қайтарилмагач: – Қаҳофа ўғли Абу Бакр тирик борму, Хаттоб ўғли Умар борму? – деб ҳар бирларини уч қайтадан чақирди. Бунга ҳам мусулмонлар жавоб қайтармасдин сукут қилдилар.

Сўнгра Абу Суфён ўз аскарига қараб: – Сизларга башорат бўлғайким, бу ча-

қирилмиш кишилар ўлдирилмишдур, булар ичида жавоб қайтаргудек кишилар қолмабдур, – деди.

Ҳазрати Умар бу сўзни англаб, чидаб туролмай: – Эй Худонинг душмани, сен айтган одамларнинг барилари тирикдур. Сенинг қўрққан кунларинг бу яқинларда яна олдингга келгусидур, – деди. Сўнгра Абу Суфён қичқириб нидо қилди:

– Бу сўқиш бизнинг фойдамиз билан тугади. Иккинчи урушимиз келаси йили Бадр майдонида бўлсин, – деди. Буни англаб Расулуллоҳ ҳам келаси йили Бадр майдонида уруш қилмоққа ваъда қилдилар. Шунинг билан Абу Суфён ҳам ўз аскарига қараб қайтди.

Анинг ортидан Расулуллоҳ ҳазрати Алини юбориб айтдилар: – Қарайсан, нима иш қилурлар. Агар туяларини минишиб, югурик отларини ёндаб етаклашган бўлсалар, ўз юртлари Маккага қайтган бўлурлар. Агар отларини минишиб, туяларини ҳайдаб жўнашган бўлсалар, аларнинг қасди Мадинага бориб, чопул қилмоқчидур. Аллоҳ оти ила онт этарманким, агар Мадинага борур бўлсалар, шул онда орқаларидан етиб бориб, аларни Мадина ичида қарши олиб, қаттиқ савашурмиз, – дедилар.

Бу Уҳуд урушида саҳобалардин етмиш неча киши шаҳид бўлиб, қолганларининг кўплари оғир ярадор эдилар. Шундоқ бўлса ҳам, худодўст ва ҳақиқий мўминларнинг бу ишдан кўнгиллари чўкиб, руҳлари тушмади. Балки буларнинг ҳиммат ва ғайратлари аввалгисидан ҳам ортиқроқ бўлди. “То ўлгунчалик душманга қарши сабот кўрсатиб, чидамлилиқ билан уруш қилгаймиз!” деб Расулуллоҳга қайтадин ваъда бердилар (розияллоҳу анҳум).

Сўнгра ҳазрати Али Пайғамбаримизнинг буйруқлари билан алар ортидан қоралаб бориб кўрдиларким, туяларини минишиб, отларини етаклашиб Макка шаҳри томонга жўнамоқчи бўлдилар. Жўнаш олдида Абу Суфён Мадина шаҳрини бўш қолганини билиб, шаҳарни талон-торож қилмоқчи, хотун-болаларни ўлжа, асир олмоқчи бўлиб, бу тўғрида аскар бошлиқларидан маслаҳат

сўради. Анда Қурайш раисларидан Сафвон ибн Умайя айтди:

– Душманларимиз бу урушда енгилдилар, алардин бир қанчалари ўлдирилди, шунинг учун қаттиқ қайғурмоқдалар. Агар шу ҳол устига яна Мадинага бориб, ҳужум қилур бўлсак, жон аччиғида чўнг-кичик демай, борлиқ қувватлари билан қарши тургайлар. Биз учун ул чоғда қандай натижа чиқиши маълум эмасдур. Ҳозирча душманларимизни бу жойда енгган бўлиб, ўтган Бадр урушида енгилган номусимизни қайтардик. Энди шунчалик қўлимизга келган бу улуг ютуқни сақлаб қолишимиз керак, – деди.

Бу сўзга ҳаммалари рози бўлишиб, Маккага қараб қайтдилар. Бу баҳона билан Аллоҳ таоло Мадина шаҳрини душман оёғи остига тушишдан сақлади. Бу ҳам Расулulloҳнинг мўъжизалари деб айтилса, лойикдур.

Энди душманлар кетгандин кейин Расулulloҳ бу урушда ўлган ва қолган мўминларни текширмоқчи бўлиб:

– Саъд ибн Рабиъ хабарини ким келтиргай? Бир тўп душманлар қилич-найзаларига қарши чопишиб турганларини майдонда кўрган эдим, – дедилар. Анда ансор саҳобалардин Убай ибн Каъб:

– Ё Расулаллоҳ, ман анинг хабарини келтиргаймен, – деб ўрнидан турди. Расулulloҳ айтдилар:

– Агар уни тирик кўрсанг, мендин салом айтиб, ҳолинг нечук бўлди, деб сўрагил, – дедилар. Сўнгра ул саҳоба ўликлар ичидан излаб юриб, ҳазрати Саъдни топди. Рамақи жони бор эди. Айтди:

– Расулulloҳ сенга салом айтиб, мени юбордилар. Сенинг ҳолингни билмакка келдим, – деди. Анда Саъд:

– Ўн икки еримдан найза еб, ярадор бўлдим, жон еримдан ўтиб, захм ичимга тушди. Энди мен тирик эмасман, ўликлар қаторидадурман. Мендин Расулulloҳга салом етказгил, бизга ҳақ йўлни кўрсатиб, ҳидоят йўлига солдилар. Аллоҳ уларга ажр берсун. Иккинчидан, қавм-қариндошларимга мендан салом еткур, то бир жон киши қолгунча Расулulloҳни душмандин сақласинлар. Агар бу ишда бўшлиқ қилсалар, Аллоҳ олдида узр топа олмагайлар, – деб шу билан жон таслим қилди².

Борган киши бу хабарни Расулulloҳга етказди. Анда Расулulloҳ:

رَحِمَهُ اللَّهُ نَصَحَ اللَّهُ وَلِرَسُولِهِ حَيًّا وَمَيِّتًا

“Раҳимахуллоҳу насаҳа лиллаҳи ва лирасулиҳи ҳайян ва маййитан”³, яъни: “Аллоҳ уни раҳмат қилсин, Худога ва Унинг пайғамбарига тирик ҳолида ва ўлар чоғида ҳам яхшилик қилди”, деб дуо қилдилар.

Бунинг кейинида икки қизи қолиб, меросига эга бўлган эди, Ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ халифалик вақтида бир куни шу икки қизнинг бириси олдида келди. Дарҳол ҳазрати Абу Бакр елкасидан ридосини олиб, қиз остига солди.

Шу чоғда эшикдан ҳазрати Умар кириб: – Бу кимни қизи? – деб сўради.

Анда ҳазрати Абу Бакр: – Мендин-сендин яхшироқ кишининг қизидур, – дедилар.

Буни онглаб ҳазрати Умар: – Эй Расулulloҳнинг халифаси, у қандоқ киши бўлгай? – деди. Ҳазрати Абу Бакр айтди:

رَجُلٌ تَبَوَّأَ مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَبَقِيَتْ أَنَا وَأَنْتَ. هَذِهِ

بِنْتُ سَعْدِ بْنِ رَبِيعٍ

“Рожулун табавваъа мақъадаҳу минал жаннати ва ана ва анта. Ҳазиҳи бинту Саъд ибн Рабиъ”, яъни: “Ул шундоқ одам-дурки, жаннатда тайёрланган жойдан ўрин олди. Сен билан биз бу жойда қолдик. Энди бу қиз эрса, шу мақомни топган Саъд ибн Рабиъ қизидур”.

Расулulloҳ амакилари амир Ҳамзани ўзлари излаб:

– Уни кўрган киши борму? – деб сўраганларида, бир киши туриб:

– Ё Расулulloҳ, анави кўринган кўрам тошлар орасида:

أَنَا أَسَدُ اللَّهِ أَنَا أَسَدُ رَسُولِهِ

“Ана асадуллоҳи, ана асаду расулиҳи”, яъни “Мен Аллоҳнинг арслонидурман, Пайғамбарнинг йўлбарсидурман”, деб наъра тортиб, қилич чопиб юрганини кўрган эдим, – деди.

Алихонтўра СОҒУНИЙнинг
“Тарихи Муҳаммадий” асарида

Давоми бор...

¹ Имом Бухорий. Саҳиҳул Бухорий, 64/9; Аҳмад ибн Ханбал. Муснад, 4/293.

² Ибн Ҳишом. Ас-Сийратун-набавийя, 2/94, 95.

³ Ибн Абдил-барр. Истиъоб, 2/590; Имом Нававий. Тазҳибул-асмо, 1/256.

Сайёҳларни мафтун этган ўлка

Иордания Африка қитъасида жойлашган ўлка бўлиб, аҳолиси қарийб 12 миллион кишини ташкил этади. Ушбу мамлакат Араб Лигаси ва Ислом ҳамкорлик ташкилоти ҳамасосчилари ҳисобланади.

Иорданияликлар ҳижратнинг саккизинчи ва тўққизинчи йиллари Исломни қабул қилишган. Абдуллоҳ ибн Ҳавала Аздий, Абу Убайда, Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳум каби кўплаб саҳобалар бу юртда яшаб, дорулбақога рихлат қилишган.

Мазкур заминдан етишиб чиққан Имом Ажлуний, Имом Аҳмад ибн Мусо Зори Ҳабросий, Шайх Муҳаммад ибн Яҳё, Шайх Нажмиддин Айдоний Шофеий каби уламолар муқаддас динимиз ривожига улкан ҳисса қўшишган.

Мамлакат иқтисодиёти зиёрат туризми билан чамбарчас боғлиқ. Пойтахт Уммонда эса жаҳонга машҳур қадамжолар бор. Шу боисдан ҳам шаҳар ҳамиша сайёҳлар билан гавжум. Айниқса, Валид ибн Язид қурган Қусайр Амра зиёратгоҳига ҳар йили миллионлаб саёҳатчилар ташриф буюришади.

Бугунги кунда Иордания тез ривожланаётган мамлакатлардан бири. Унинг илмфан ва технологиялар соҳасида қўлга кириётган ютуқларига ҳавас қилса арзийди. Жумладан, глобал интернет тармоғидаги араб тилидаги контентларнинг 75 фоизи иорданияликлар ҳиссасига тўғри келади.

Мамлакатда ахборот-коммуникацияси соҳасида 84 мингдан ортиқ иш ўринлари бўлиб, бу рақам бошқа тармоққа нисбатан анча кўпдир. Энг муҳими, ушбу иш ўринларини, асосан, ёшлар банд этган.

Дарвоқе, мамлакатда ҳозирда 7600 дан ортиқ масжид фаолият юритади. Уларнинг энг машҳурлари “Қирол Абдуллоҳ I”, “Қирол Ҳусайн”, “Абу Дарвеш” масжидларидир. “Қирол Абдуллоҳ I” масжиди қирол Ҳусайн томонидан 1989 йилда бобосига атаб бунёд этилган. Мажмуанинг гўзал меъморий ечими ва мовий гумбази ҳар бир меҳмонни ўзига ром этади. Масжид саккиз қиррали шаклда қад ростлаган. Унинг хонақоҳи ва ҳовлисига 10 мингдан ортиқ кишига мўлжалланган.

“Али ибн Абу Толиб” масжиди мамлакатда узоқ тарихга эгаллиги билан ажралиб туради. У Ирбид шаҳрида жойлашган. Масжид Усманийлар даврида қурилган. 1998 йилга келиб таъмирланган ва кенгайтирилган.

Иорданияда 2 йиллик мактабгача, 10 йиллик мажбурий ва икки йиллик ўрта ёки касб-ҳунар таълим тизими мавжуд. Ўқувчилар мана шу жараёнлардан муваффақиятли ўтса, ўрта маълумот олган ҳисобланади.

Мамлакатда 10 та давлат университети, 19 та хусусий университет ва 54 та коллеж фаолият юритади. Ҳар йили 200 мингдан ортиқ ёшлар олий таълим муассасаларига қабул қилинади.

Шоҳрух УБАЙДУЛЛАЕВ
тайёрлади.

